Om en Krig

Beretninger fra Den Store Krig

Som fortalt til

E. P. Kramer

Klett-Cotta Verlag

Om en Krig

- Et fortællescenarie om Den Første Verdenskrig

Af
Gimle Larsen
Og
Lars Vilhelmsen

En STAHLHELM/NATURAL BORN HOLMERS produktion.

Indhold:

Indhold: 3
Einleitung: 4
Et kort rids af tiden…. 6
Om fortællerollespil 12
Kramers interview 16
Oversigt over scenariets opbygning. 19

Einleitung:

Velkommen til scenariet OM EN KRIG, og tak fordi du har valgt at være spilleder på vores scenarie, for netop det er jo meningen med det - at nogen læser det og bruger det.

FOROMTALE

It seemed that out of battle I escaped
Down some profound dull tunnel, long since scooped
Through granites which titanic wars had groined.

Yet also there encumbered sleepers groaned,
Too fast in thought or death to be bestirred.
Then, as I probed them, one sprang up, and stared
With piteous recognition in fixed eyes,
Lifting distressful hands, as if to bless.
And by his smile, I knew that sullen hall,-
By his dead smile I knew we stood in hell.

- 'Strange Meeting'
Wilfred Owen

Fremgik det så specielt tydeligt af foromtalen hvad det var du gik ind til? Nej, det kan man vist ikke sige. Et digt på et arkaisk engelsk, genren fortællerollespil/drama, samt en bemærkning (der nærmest bare var en fodnote) om at scenariet skulle foregå under Første Verdenskrig. Er det så blot et udtryk for højpandet arrogance hos to selvhøjtidelige rullekraveklædte universitets-smartenheisere, eller er der mon en mening bag poesien?
Det mener vi nok der er.

Da vi begyndte at tale om at skrive et scenarie der handlede om "noget med Første Verdenskrig", var vi begge to enige om at det ikke skulle være et traditionelt krigsscenarie hvor de modige "good guys" sniger og skyder sig frem til at springe et eller andet i luften som tilhører de feje (og sikkert tyske) "bad guys" der velsagtens har både tortureret og fornærmet adskillige af spilpersonernes landsmænd.
Det der interesserer os ved Første Verdenskrig er, at det er den første moderne krig. Her træder teknologien for alvor ind i krigen; klorgas, maskingeværer, tanks osv. - maskinerne effektiviserer ødelæggelsen af menneskekroppen. Troen på at teknologien og fremskridtet vil gøre menneskenes liv rigere og lykkeligere, lider et alvorligt knæk og da krigen endelig slutter, har 13 millioner mennesker måttet lade livet ved fronterne. 500.000 er aldrig blevet fundet, og i Frankrig dukker ligrester stadig op når man pløjer eller graver i jorden i dag. Dem der slap levende igennem krigen var mærkede for livet, og det er specielt folk, som den engelske digter Wilfred Owen og den tyske forfatter Erich Maria Remarque, der efterfølgende skrev ud fra deres oplevelser under krigen, der har inspireret os til dette scenarie. Ernst Jüngers oplevelse af den samme krig er radikalt forskellig fra de to førnævnte, og hans ideer om den nye europæiske mand, krigeren der er kommet "styrket gennem stålstormen", har givet et vigtigt (omend ekstremt) alternativ til hvordan man kan anskue denne krig.

Vi har valgt den tyske synsvinkel fordi tyskerne tabte Første Verdenskrig. Den ulighed der var mellem de løfter som tyskerne gik til krig på og krigens følgevirkninger på det tyske samfund var stor. Ingen andre af de krigsførende lande følte samme fornedrelse, håbløshed og værditab.

Mange af deltagende har beskrevet krigen og dens rædsler, men to af de mest radikale var Erich Maria Remarque og Ernst Jünger.

Remarques hovedværk ”Intet nyt fra Vestfronten” fremkaldte en storm da den udkom.

Mange følte at værket besudlede og forklejnede den tyske krigsindsats. Remarque udpenslede meningsløsheden i krigen. Værkets hovedperson, Paul, fortæller nøgternt om en generation der mister alle værdier i krigen. Han oplever alle livsværdier blive revet fra ham igennem mødet med det vilkårlige drab. En følelse af at der ikke er anden fremtid end krigen i sig selv og af falskheden i alle kulturelle værdier. Paul nåede ikke at have planer for fremtiden og krigen gør planer meningsløse for intet har værdi. Remarque beskriver en enorm modløs tristhed, som gennesyrer livet ved fronten. Det eneste der holder soldaterne gående er kammeratskabet og flugtens umulighed.

Den højtdekorede og kontroversielle Ernst Jünger beskriver krigen fra krigerens vinkel. Han pansrer i dagbogsværket ”In Stahlgewittern” (I Stålstorme) sig selv ind i lag på lag af æstetiseret voldsforherligelse, hvor han hæver oplevelsen af krigen op på et nærmest metafysisk plan. Ind i krigen gik det gamle Europa og ud kommer en ny æt, en krigergestalt der er tilvænnet maskinerne og stålets tempo. En mand der, igennem fare og drab, i krigens vildnis har smidt samfundets hæmmende normer og derfor kan genskabe den nye verden. Jünger udviklede dette syn til en hel filosofi. Selvom den elitære Jünger kraftigt tog afstand fra nazisterne, var hans ordvalg til tider svært at skelne derfra.

OM EN KRIG er et forsøg på at vise disse og andre syn på krigen. Scenariet søger at give en oplevelse af krigen som den blev husket bagefter af forskellige mennesker med forskellige følelser og tanker omkring deres fælles oplevelser.

Et kort rids af tiden….

Vi skriver marts 1918 forberedelserne til den store offensiv er begyndt. Den tyske hær forsøger en sidste desperat offensiv, der Kaiserschlagt…

Bagude ligger fire års krig der startede af grunde som nu virker ligegyldige at huske. Nu er krigen bare. Langt væk ligger krigsbegejstringen i august 1914 hvor det var som om alle tyskere, høj som lav, ung som gammel, borger eller arbejder smeltede sammen. Der foregik en national vækkelse. Alle var tyskere.

Før krigen havde der været en masse år med fred og stilstand i Europa, men de gamle monarkier godkendte ikke det hastigt voksende tysklands position i Europa.
Det var som om der ikke var plads til et stortyskland. Det var arvefjenden Frankrig og England, ”den perfide Albion”, der nidkært vogtede deres koloniriger og ikke gav tyskerne plads. Tyskland havde ellers banket franskmændene eftertrykkeligt ved Sedan i 1870 en dag som siden blev gjort til national helligdag og som blev gjort til klasseeksemplet på bevægelseskrig i den tyske officersstab.

Det tyske samfund var før krigen tredelt. Adelen sad øverst på sine nedarvede poster og regerede med en selvfølgelig ret. De gamle junker-familier fastholdt en feudal mentalitet der idoliserede militarismen og en form for social-darwinistisk selvforherligelse. På den øverste top sad kejseren som autoritær faderskikkelse og symbol på den tyske magtstat.

Militarismen eksemplificeres i General Von Bernhardis ”Tyskland og den næste krig” hvor krig beskrives som en biologisk nødvendighed og Tyskland som værende på forkant med verdensudviklingen, men blot presset ned i unaturlige rammer.

Under adelen sad borgerskabet, kuet fra oven uden at være i stand til at danne en samlende fællesforståelse og uden mulighed for at stige lige så højt som dem der var født adelige. Borgerskabet havde ikke som i Frankrig, fået deres revolution, men var andenrangsborgere der havde accepteret deres position mod til gengæld at overtage de adelige normer og bevidstheden om at tilhøre det sejrrige tyske kejserrige. Hos borgerskabet voksede krigsforherligelserne og idealiseringen af vold som magtmiddel. Nationalstaten blev samlingspunktet.

Accepten af at være andenrangsborgere blev yderligere båret af at borgerskabet delte normer og dannnelsesmonopol med adelen. Dette var med til at gøre borgerskabet til ”noget” og vise et tilhørsforhold der gik opad og adskilte dem fra arbejderne som var samfundets laveste klasse. Nederst i hierarkiet sad arbejderklassen hvis indflydelse voksede støt under påvirkning fra de socialistiske strømme der gik igennem Europa i førkrigstiden.
Arbejderklassen havde ikke for alvor mulighed for at tilkæmpe sig magt på andre måder end gennem revolution, da det parlamentariske system inkluderede Adelen på de øverste poster.

Tyskland var således fastlåst i en situation hvor kun adelen egentligt var tilfreds. Middelstanden - borgerskabet af embedsmænd, professorer, småfabrikanter, købmænd osv. - havde aldrig rigtig fået indfriet deres forventninger til industrialiseringen og var lukket ude for indflydelse i de øverste lag i samfundet.

I det Tyske samfund så man en hastig industrialisering, samtidig med at traditionalismen stadig eksisterede hos borgerskabet. Klunkestilen, feudalsamfundet og hengivenheden til hjemstavnen, *Heimat,* stod side om side med industrialiseringen.
En gammel mentalitet i en blomstrende industriel modernitet.

Der lå i Borgerskabet en konflikt mellem den tyske *Kultur* og *Civilisation*. Kutur stod for kærligheden til de traditionelle værdier som tilbageholdenhed, nøgternhed og kærlighed til

hjemmet. Civilisationen lå udenpå som et lag fernis der som en facade der både skjulte den sande tyske ånd og samtidig ophøjede den som et lag af dannelse.
I tyskland fremkaldte begrebet civilisation blandede følelser.

Da krigen endelig brød ud, grundet national stolthed og nidkærhed, var det som om Europas vinduer blev åbnet på vid gab - som at få luftet i en gammel beklumret klunkestue. For tysklands ungdom var det en mulighed for at slippe ud. I en tid før rejser og adrenalinsport gav krigen en mulighed for at bryde ud af stilstanden og kedsommeligheden.

Overalt i Europa kogte gaderne over i krigsbegejstring, endelig kom den, krigen som skulle få retfærdigheden til at ske fyldest og som skulle hævne fordums tort.

Hvad Europas folk ikke vidste, var hvilken krig de gik ind til.

Teknologiens Syndefald.

"Fronten omskabte mænds sjæle. Hvem som end tumlede igennem dette morads af de skrigende og de døende, hvem som skælvede disse nætter, havde passeret livets sidste grænse og bar fremover den blytunge erindring om et sted der ligger mellem liv og død eller måske hinsides begge."

- Werner Beumelberg

Siden slaget ved Sedan havde industrikraften og våbenudviklingen ændret krigens væsen og moderniteten viste nu sit Janus-ansigt.
Siden den sidste krig var udviklingen i våbenteknologi eksploderet, produktionsmetoderne raffineret og effektivisering i organisation og logistik formåede at holde frontlinierne fyldte med friske forsyninger af mænd, maskiner og ammunition.

Bolt-action riflen, maskingeværet og bagladet hurtigtskydende artilleri, og siden hen også krigsgas og kampvogne, gjorde krigen til noget helt andet end hvad den havde været for bedstefædrene ved Sedan. Den klassiske bevægelseskrig var en anakronisme. Desværre for soldaterne ved fronten gik dette faktum meget langsomt op for generalerne på begge sider. Modoffensiv fulgte offensiv i åbent land, og tabene var horrible. I juli 1916 angreb 100.000 mand der de tyske linier ved Somme . Et par timer senere var omkring 19.000 af dem døde og halvdelen af de resterende sårede.
Våbenteknologien havde gjort det meget svært at angribe og det eneste alternativ var at befæste sig i skyttegrave.

Ingenmandsland, det åbne land mellem skyttegravene, var et helvede af granathuller, fyldt med mudder, rotter og rådnende lig. Ofte lå fronten på et givent afsnit stille i årevis og man kunne datere de døde efter typen af deres udrustning. Af og til var der flere kilometer mellem skyttegravene og ingenmandsland var her et øde brunt og forblæst månelandskab, brudt af sønderskudte træer og landsbyer. Andre steder lå skyttegravene ikke mere end hundrede meter fra hinanden. Skyttegravene var beskyttet af pigtråd, i tykke rustrøde ruller, der blev brugt til at bremse angriberne med så man kunne fange dem i ild fra artilleri og maskingevær.

Selve skyttegraven var et par meter dyb. I siderne var der gravet hylder til at sove på. Den side der vendte mod fjenden bestod af et skydetrin man kunne træde op på således at man kunne skyde henover kanten af skyttegraven. Skyttegravens forside og mange steder også vægge, var forstærket

af sandsække og træbjælker. Med mellemrum gik der gange ned til dybtliggende sikringsrum der blev brugt som feltkontorer, officersrum og forsyninger. Her opholdt folk sig under artilleribombardementer med undtagelse af de stakler der havde til opgave at holde øje med fjenden imens.

Skyttegravene zigzaggede med korte intervaller for at gøre det umuligt for en angriber at rydde ret lange stykker fra kanten. Det ville være en kedelig oplevelse, hvis fjenden kunne sætte et maskingevær op, og pløkke løs ned af en lang lige skyttegrav.

Med jævne mellemrum gik der kommunikationsgrave bagud, der forbandt den forreste linie med anden og eventuelt tredje linie. Helt bagerst lå reservelinien, hvor man opmarcherede tropper til at fylde rækkerne ud under et angreb eller forsvar.

For at man kunne finde rundt i dette netværk blev forgreningerne udstyret med skilte. Tyskerne brugte ofte nøgterne numre og bogstaver mens englænderne anvendte navne fra deres hjemby eller andre sentimentale navne: ”Bakerstreet”, ”Sawmill road” osv.

Tropperne blev cirkuleret således at man tjente 14 dage ved fronten og derefter havde 14 dage i feltlejr umiddelbart uden for rækkevidde af fjendens kanoner.
I lejren havde man mulighed for at komme til hægterne, blive vasket og reparere tøj og udstyr til næste periode ved frontlinien. Her var mulighed for en smule civilt liv i de lokale landsbyer og for at besøge sine sårede kammerater ved felthospitalerne.
Krigen lå dog altid om hjørnet, kanonernes konstante rumlen lå i baggrunden, og vejene var fyldt med heste og lastvogne der transporterede forsyninger til artilleristillingerne og til frontlinien og de døde og sårede med den anden vej.

Om en krig

Fortællerollespillet OM EN KRIG er et tilbageblik til Vestfronten i 1918. Krigens realiteter er for længst gået op for alle og De fleste frontsoldater er trætte af krigens dødbringende monotoni. Måneder går med kedsommelig venten i angst i mudrede skyttegrave, med at afvente evige trommeildsbombardementer i dybe sikringsrum; kun afbrudt af den tilfældige død fra en snigskytte, langt borte, gemt væk bag sandsække og pigtråd. Uger og måneder går uden man ser andet end

skyttegraven og himlen. Sjældent så man andet af fjenden end et brunt glimt når en englænder sprang forbi et hul mellem sandsækkene.

Den britiske flådeblokade af de tyske havne kan på dette tidspunkt for alvor mærkes og der er knaphed på alt. Ofte er der ikke næring nok i den mad der i forvejen er for lidt af. De tyske kanoner er upræcise grundet slitage og der er ikke nok ammunition. Der går dage mellem at man ser et tysk fly på himlen, mens man selv ofte må dukke sig for ikke at blive ramt af artilleri kaldt ned af fjendens artillerifly.

Der var aldrig helt stille ved fronten. Hver nat gik patruljer ud i ingenmandsland for at rekognoscere, ofte ved at kravle helt op til fjendens linier og lytte hvad der blev talt om blandt vagterne. Andre gange reparerede patruljerne pigtråd der var blevet revet over af granatild, eller klippede huller i fjendens pigtråd. Nogle gange raidede man fjendens skyttegrave for at tage fanger til afhøring og da tyskerne manglede mad tog de ofte også alt det dåse Bully-beef de kunne finde med sig tilbage. Hvis en patrulje blev opdaget affyrede fjenden ofte lysraketter og skød løs med maskingeværer. Af og til mødtes to fjendtlige patruljer i ingenmandsland med voldsomme ildkampe til følge. Dødeligheden blandt patruljerne var selvsagt rigtig høj.

Bolt-action infanteririflen med et 5 til 7 skuds integreret magasin var standard infanteribevæbningen i Første Verdenskrig. Den havde en rækkevidde på over 400 meter. Magasinet blev ladt ved at trække bundstykket tilbage og presse patronerne ned en efter en.

De vandkølede maskingevær, Vickers og Spandau/08 var en angribers største frygt. De kunne skyde kontinuerligt så længe man blev ved med at hægte ammunitionsbælter sammen. Maskingeværet var tungt som et ondt år og var monteret på en stabil trefod. De havde et optisk sigte og blev brugt til at bestryge en angriber for at holde ham nede. Ved siden af maskingeværet stod en vanddunk med slanger op til løbets kølekappe. Maskingeværet var absolut dødbringende for de oprejste formationer af angribere ved Somme 1916, men blev gjort mindre effektivt af gruppetaktikken i 17 og 18 hvor angriberne sprang fra granathul til granathul mens en tilsvarende gruppe prøvede at holde forsvarene nede med ild fra lette maskingeværer.

Infanteritaktikken har i 1918 udviklet sig fra 1914s lineære masseangreb i Napoleons ånd, til det tyvende århundredes gruppe taktik, hvor små bevægelige grupper angriber ved at give gensidig ildstøtte under bevægelse. For at give de angribende grupper en bevægelig lokal overlegenhed i ildkraft blev det lette maskingevær indført. Det havde luftkøling og kunne derfor ikke skyde konstant, men i mere afmålte korte byger med pauser til afkøling ind i mellem. Det var understøttet af en bifod under løbet. Ammunitionen blev på det tyske Parabellum leveret fra et hundredeskuds bælte og på det engelske Lewis af et 97 skuds tallerkenmagasin.

Håndgranaten var et meget anvendt våben både i angreb og forsvar, og til de meget intense nærkampe når en angriber var trængt ned i skyttegravsystemet. Englænderne anvendte den velkendte 'Mills bomb' ananas håndgranat der afsikres med en split og er forsynet med en timer der går i gang når et bøjle bliver sluppet ved selve kastet. Tyskerne brugte den samme stavhåndgranat som under Anden Verdenskrig. Denne lignede en konservesdåse med et fyrre centimeter langt skaft under. I bunden af skaftet var et skruelåg der dækkede for en snor. Et kraftigt ryk i snoren satte timeren i gang. Skaftet gjorde de muligt for an god kaster at slynge en granat helt op til halvfjerds meter.
Riffelgranaten blev ligeledes opfundet for at give en angriber mere ildkraft. Den var en håndgranat monteret på en granatstol der sattes ned i løbet på en riffel. Der skulle så lades en løs patron i riffelen og granaten kunne affyres. Rækkevidden var omkring 200 meter.

Pistoler, Bajonetter og forskellige improviserede køllevåben blev brugt til nærkamp. For at beskytte sig mod nærkampsvåben og splinter fra håndgranater havde skyttegravskæmpere af og til pansrede brystplader.

Af våben, der blot en generation tidligere havde været ukendte, var også kampvognen og giftgassen. Tanken, opkaldt efter en kode der beskrev en sending kampvogne som ”watertanks for Mesopotania”, blev introduceret i 1916 ved Somme slaget. De udviklede sig hastigt fra latterlighed til at være frygtindgydende våben. Bevæbnet med kanoner og maskingevær i tårne på siden, kunne de kravle helt op til fjendens linier og støtte de angribende tropper.

Kampvognen genindførte en bevægelighed i krigsførelsen. Pansringen på disse tidlige kampvogne var dog relativ svag og de var mekanisk upålidelige. Inden i kampvognen var en infernalsk larm fra den udæmpede motor der stod frit inden i skroget. Gearene blev skiftet ved manuelt at skubbe dem i position. Mandskabet kunne kun kommunikere med fagter og hvis kommandøren ville have en skytte til at skyde på et givent mål måtte han løbe ned til ham og pege det ud for ham. Temperaturen inden i kampvognen var 30-40 grader og røg fra motoren fik mandskabets øjne til at løbe i vand. Besætningen i de britiske Mark I til IV var på otte mand. Det var primært englænderne og franskmændene der producerede kampvogne, tyskernes blev sjældent anvendt og blev produceret i meget lille antal.

Tyskerne benyttede 77mm feltartilleripjecer og nedkortede 37mm feltkanoner til at stoppe kampvogne med, ofte med en høj pris som følge for kanonmandskabet.
Tyskerne udviklede også en særlig antitankriffel. Kaliberen var på 13mm, den vejede 17 kilo og kunne gennembryde frontpanseret på op til 120 meters afstand.

Flammekastere var blandt de nyskabelser der blev brugt til at gøre arbejdet nemmere for angribende tropper. Datidens flammekastere havde en rækkevidde på omkring fyrre meter og krævede to mand at bruge. Den en bar tankene med benzin og trykluft og den anden opererede strålerøret. Flammekastere var meget effektive til at rydde skyttegrave og bunkers. Folk gik ofte i panik ved flammekasterangreb, men omvendt var et flammekasterhold et meget udsat mål og ofte eksploderede tryktankene hvis de blev ramt, hvilket heller ikke har gjort flammekasteren til en behagelig nabo for de angribende tropper.

Giftgas var et andet af de våben der kendetegnede Første Verdenskrig. Flere typer af gas blev anvendt, men her skal kun klorgas nævnes. Gassen blev bragt frem af gasgranater. Disse

eksploderede med dumpt smæld og resulterede i en stjerneformet grønlig gassky der opløses og føres med vinden. Gassen er tungere end luft og bliver derfor liggende længere i fordybninger, såsom skyttegrave og granathuller. Klorgas er ætsende, den er ubehagelig, men ikke direkte farlig ved hudkontakt. Klorgassen ætser stål sort og kobber og messing irer til.
Gas i lungerne medfører opkastninger og langsom kvælning hvor man hoster lungerne op i trevler.

Ved gasangreb lød råbet "Gaaaas" og overalt bankede man på metal for at advare om gassen. For at beskytte sig mod gassen brugte man gasmasker. Gasmasker anno 1918 er meget som vi kender dem i dag: en lædermaske med to runde glughuller og et cylinderformet gasfilter foran munden. Luftgennemstrømningen i datidens gasmasker var ikke god og folk måtte hive efter vejret. Frygten for utætheder i masken og glas der duggede hjalp heller ikke på fornøjelsen.

Billedet af en gasmaskeklædt skyttegravskæmper med brystplade, pistol og kølle er vel nærmest at placere et sted mellem surrealisme og middelalder.

Om fortællerollespil

Efter denne lille gennemgang af tiden, er det vist ved at være på tide at vi kommer til det det hele drejer sig om - et scenarie. OM EN KRIG er som nævnt et fortællerollespil der foregår under Den Første Verdenskrig, og måske trænger betegnelsen 'fortællerollespil' til at blive uddybet lidt.

Som ordet 'fortællerollespil' måske antyder, er der tale om en blanding af fortælling og rollespil. Spillerne i et fortællerollespil har roller som i et almindeligt rollespil, men i stedet for at tage rollen som denne person og beskrive hvad han/hun gør og siger i den fiktive verden som spillederen beskriver, så er det i et fortællerollespil *spillerne* der beskriver verden og de personer og ting der er i den. Spillerne fortæller f.eks. om en fælles oplevelse, ud fra deres spilpersons verdenssyn, fortællemåde, erindringer, o.lign. Der er altså ingen endegyldig sand opfattelse af verden (som man til tider finder den i almindelige rollespil), men lige så mange versioner af sandheden som der er spillere. Hvis der er en sandhed, er det i hvert fald ikke en af spilpersonerne der ligger inde med den, det er nok snarere et sted imellem de forskellige opfattelser at den ligger begravet. Oftest vil spillerne med deres spilperson have fået udleveret et oplæg af en art som de kan improvisere ud fra. De skal altså ikke nødvendigvis improvisere helt fra bunden, hvilket selvfølgelig er en fordel hvis man skal fortælle om hvordan 'Poul' tydeligt husker husker en eller anden begivenhed. Spillerne er naturligvis ikke begrænsede af dette, idet det jo drejer sig om et 'oplæg'.

Når spillerne nu har fået magten over historiens udvikling, hvad er der så tilbage til spillederen? Han skal lede fortællingen, og han kunne med fordel kaldes 'fortælleleder'. Hans opgave er dels at holde fortællingen i gang, men han skal også sørge for at der ikke er nogen der er for dominerende og for at alle har lejlighed til at fortælle. Fortælleledere kan med spørgsmål, til det spillerne fortæller, inspirere dem til at fortælle mere om noget, eller til at fortælle om noget de ikke har fortalt om endnu.

Det vigtige i et fortællerollespil er ikke så meget rollepersonens personlige mål eller ego, men mere at det bliver en god og vedkommende historie der fortælles. Fortællerollespillet arbejder med de forskellige syn der kan være på den samme oplevelse hos forskellige personer, og det er meningen at det modspil der er mellem synsvinklerne/personerne, skal give inspiration til og drive fortællingen. Man er med så meget man lyster og i det omfang man mener at have noget at bidrage med. Om man overvejende lytter eller er meget aktiv eller et sted der imellem er ikke vigtigt.

For at det kan lade sig gøre at fortælle en historie i fællesskab, kan det være nyttigt med et par 'regler'. For eksempel kan man bruge en regel om at man ikke må 'annullere' noget af det der tidligere er fortalt. Hvis det er fortalt at noget er sket, må man ikke fortælle at det ikke er sket. Reglen er dog ikke mere rigid, end at hvis man kan fortælle at det kun tilsyneladende forholdt sig som det før blev fortalt, så er der intet i vejen for det. Jürgen faldt om da han blev ramt, og så ud som om han var død, men han var blot hårdt såret. På denne måde har fortællingen ændret sig, men kun på det punkt at det drejer sig om konsekvenserne for Jürgen, ikke om hvorvidt han blev ramt.

En anden regel kunne være, at man ikke må 'afslutte' noget definitivt. Det er vigtigt for fortællingen at den ikke ender midt i det hele, og at det man fortæller lægger op til at de andre fortæller videre på det. Hvis man således lægger op til at andre tager over når man har fortalt det man ville, så får man en sammenhængende fortælling. Denne regel kan egentlig ses som en side af den førnævnte regel, idet den åbner op for viderefortælling og fortolkning på det der allerede er fortalt. Det er jo tanken at det er en fælles fortælling, ikke flere adskilte fortællinger.

En regel om at man ikke må eliminere de andre fortællere/roller, er nok også ganske vigtig. Det ville jo ikke være umuligt at fortælle om hvorledes en af de andre roller kørte sin bil ud over en 200 meter dyb kløft, men hvis det så betyder at denne person forsvinder ud af fortællingen derefter, så

rejser det visse problemer. En af spillerne er lukket ude (ikke særlig pænt gjort), og dermed er hans rolles virkelighedsopfattelse ikke længere med til at bidrage til fortællingen. Dette strider tydeligvis også mod princippet om den fælles fortælling, og det skaber også det paradoks, at hvis spilpersonerne fortæller om noget de engang oplevede sammen, hvordan kan det så lade sig gøre at den rolleperson der lige før sad og fortalte sammen med de andre, i virkeligheden er død på et tidligere tidspunkt.
Vigtigst af alt er selvfølgelig at man giver sig tid til at lytte til hvad de andre fortæller.
Det at lytte giver én selv mulighed for at tænke over hvordan ens egen person vil se på samme situation og gør det derfor muligt at springe ind og bidrage til fortællingen.

Med regler som disse, lægges en basal struktur for hvordan det overhovedet skal kunne være muligt at fortælle en fælles fortælling. Hvordan administrerer man så disse regler? Det må spillerne selv klare. Det er dem der har ansvaret for at det bliver en god historie de fortæller, og hvis de blot har disse regler i baghovedet, så skulle det være muligt at opnå en fri og levende fortælling, hvor der er plads til at alle kan komme med hver deres bidrag. Egentlig minder det vel meget om de høflighedsregler der gælder for en samtale/diskussion; den ophører (eller bliver til noget andet, nemlig et skænderi) hvis man for eksempel kalder den anden røvsnaps eller løgner, eller på anden måde gør videre diskussion umulig.

Hvordan kan man så sikre sig at det nu også bliver en *god* historie der fortælles? Det kan man nok ikke *sikre* sig, men man kan regne med at der nok ikke er nogen der ønsker at fortælle noget de ikke selv synes er spændende, og at de nok ikke vil fortælle om noget på en kedelig måde. Hvis der i et fortællerollespil endvidere er nogen roller med forskellige opfattelser der fortælles, så vil det også inspirere til at fortælle, når man hører en anden fortælle på en måde der angriber ens egen rolles virkelighedssyn. Ved så at fortælle hvordan ens egen person ser på den samme sag, vil denne blive belyst fra en ny vinkel, og historien derved være blevet tilført noget nyt. Sandheden ligger jo, som sagt, ikke fast.

Men hvorfor overhovedet spille fortællerollespil, når man med andre rollespilsformer i forvejen kan spille nogen temmelig fede scenarier? Det kommer selvfølgelig an på hvad det er man vil med scenariet. I fortællerollespillet *fortæller* man historien, i stedet for at spille den. Herved er man ikke begrænset til at handle og tale som sin rolle ville gøre det, men man er også fri til at fortælle om det der foregår inden i personen; om følelser, tanker, bevæggrunde osv. Dette ville i de fleste andre rollespil ofte virke kluntet, men når man sidder og fortæller om noget der *er* sket, er det knap så mærkeligt. Det åbner også op for at rollepersonerne i større grad kan reflektere over det der sker i scenariet, idet historien ikke presser dem videre, og der er tid til at fortælle om hvordan ens egen person forholder sig til det der fortælles. Spillerne er nødt til at grave ind i sig selv for at gøre det de fortæller vedkommende. Hvis man skal fortælle om en situation som ens spilperson har det svært med, er man nødt til at sætte sig i hans sted for troværdigt at kunne fortælle om hans tanker og følelser, og måske trække på nogen lignende følelser man som spiller selv har. I fortællerollespillet er der *tid* til den slags navlepilleri, for de sorte drager på deres susende vinger angriber ikke før du fortæller at de gør det, og der er tid til at fortælle om alle de tanker der farer gennem hovedet på ens person. Selvfølgelig er det også muligt at fortælle om disse tanker og følelser efterfølgende, for det er jo alt sammen sket på et tidligere tidspunkt og man er selv herre over hvad man lægger vægt på i sin fortælling. På denne måde er man også frigjort fra at tænke på sin persons overlevelse eller succes, og kan koncentrere sig om sin rolle og dennes måde at være, og se tingene, på.

Vi har valgt at lave OM EN KRIG som et fortællescenarie, fordi formålet med det er at give en oplevelse af Første Verdenskrig som den erindres af forskellige mennesker med forskellige følelser og tanker omkring deres forskellige oplevelser. OM EN KRIG er et fortællerollespil, hvor spillerne fortæller om deres rollepersoners oplevelser under Den Første Verdenskrig. Gennem en række scener, der hver har specielt stor betydning for de 6 personer, fortælles ud fra hver deres forskellige synsvinkler og holdninger til krigen.

Spillederen har rollen som en interviewer der er ude for at lave det sidste stykke research til en bog om de tyske soldaters oplevelser ved Vestfronten. Rammen for fortællingen er de seks veteraner som sidder på et tysk invalidehjem og bliver interviewet af Hr. Kramer, som langsomt udspørger dem om deres oplevelser af en række scener fra krigen som han har gravet frem gennem sin research af deres baggrund. Tilsammen skal fortællingerne danne et billede af den forrevne ungdom, den vilkårlige død, lemlæstelsen, hjælpeløsheden, teknologiens magt (stålet mod blodet), fornedrelse, og det martrede liv (hvis man skal sige det med stort). Der er således ikke nogen der under scenariet står 'uden for', idet spillederen selv skal spille rollen som Kramer.

De seks spillere er altså veteraner fra Første Verdenskrig der på journalisten Kramers anmodning skal prøve at give ham et indtryk af det de oplevede. De har mødtes før til tidligere interviews, og dette er det sidste interview, som finder sted den 31. august 1939. Spillerne har på deres spilperson en beskrivelse af dem selv før de tog i krig, samt en beskrivelse af to forskellige situationer som har gjort specielt stort indtryk på netop deres person; alle tre beskrivelser som fortalt af deres person, og alle tre efterrationaliserede minder som de tager sig ud tyve år efter. Derudover er der også en mere objektiv beskrivelse af dem selv som de var i 1918, og af den måde de fortæller og/eller ser krigen på. Sidstnævnte er altså en beskrivelse af deres person, mens de første er eksempler på hvordan spilpersonen opfatter og kunne fortælle om krigen. De to forskellige situationer er oplæg til spillerne, og er de 'scener' som de skal starte. Spilpersonerne er bygget op på denne måde, da disse jo var i krigen og tydeligt kan huske hvordan der var, og for at give spillerne noget at gå ud fra som kan gøre disse minder 'troværdige'. Hver situation er beskrevet hos to forskellige spilpersoner, for at lægge op til forskellige syn på samme begivenhed. Journalisten Kramer har valgt disse situationer ud på baggrund af de tidligere interviews, og spørger derfor ind til netop disse. Et andet kriterie for Kramers valg, har været at han har ønsket at høre om oplevelser som de seks veteraner har været fælles om. Det er derfor vigtigt at man som spilleder læser spilpersonerne meget nøje, så man kan stille nogle gode og inspirerende spørgsmål der kan hjælpe spillerne.

Det er ikke meningen at det kun er de to spillere, der har en beskrivelse af en situation, er de eneste der skal fortælle om den, lige som det heller ikke er meningen at disse beskrivelser skal forstås som sandheden. Det vigtige i beskrivelserne er spilpersonernes syn på det der hændte, og de to spillere der 'har' scenen, skal blot sætte den i gang, hvorefter de andre spillere forhåbentlig er blevet inspirerede til at bidrage med *deres* persons syn. Som journalisten Kramer, kan spillederen være med til at alle får fortalt det de har at fortælle, for Kramer skulle jo gerne ende med at have fået et godt og nuanceret materiale at skrive sin bog over. Kramer kan selvfølgelig stille ledende spørgsmål hvis der er elementer som spillerne ikke fortæller om, men han kan ikke øve nogen endelig kontrol med det der fortælles, for det er jo veteranerne, og ikke ham, der var der da det skete. Er de seks veteraner uenige om hvordan det skete, må de rede det ud selv, og med deres forskellige opfattelser af Den Store Krig og det de oplevede deri, er det vel egentlig også meningen - sandheden findes jo nok et sted i mellem de forskellige opfattelser, opfattelser som hver for sig sikkert er sande nok. Desuden er det jo også 21 år siden krigen sluttede, så det er vel ikke så mærkeligt hvis alle detaljer ikke står lysende klare.

Gennem fortælling er spillerne nødt til at grave ind i sig selv for at finde de elementer frem der kan gøre historien nærværende (de skal jo selv fortælle) og give et indblik i deres rollepersoners oplevelse af krigen. Derigennem bliver alle involverede forhåbentlig en god fortælling rigere, og har, på det mere pædagogiske plan, fået et mangeartet indtryk af Den Store Krig.

Kramers interview

Som sagt er det meningen, at spillerne, ud fra deres personbeskrivelser og med hjælp fra fortælleledere, danner deres fortælling. Rammen for denne beretning, er et interview; en ung journalist, søger materiale til sin bog om Den Store Krig, hos seks veteraner. Erich P. Kramer, journalisten, er selv for ung til at have deltaget i krigen, og han føler at hans egen generation er ved at glemme krigsårene 1914-18. Han ønsker at skrive en vedkommende bog, der sandfærdigt beretter hvordan der var ved Vestfronten for en gruppe unge tyske soldater.

Kramers rolle

Som Kramer er det din opgave at udføre et interview, der giver veteranerne mulighed for at fortælle om deres oplevelser. Som spilleder er det altså *dig* der skal hjælpe *dem* til at fortælle "hvordan der egentlig var". Som i et vanligt interview, kan du styre fortællingen ved at stille ledende spørgsmål.

På hver af spillernes ark, er der to situationer der er beskrevet som de husker dem. I alt er der seks situationer, der hver er beskrevet hos to forskellige spilpersoner ud fra hver deres synsvinkel. OM EN KRIG forløber således, at du ved begyndelsen af hver scene spørger først ind til erindringerne hos de to der har en beskrivelse af hver scene. Igennem deres fortælling er de resterende spillere forhåbentlig blevet inspireret til at fortælle hvad de selv 'husker' der skete i den situation, hvad de selv lavede, hvor de var, hvad de så osv. Hvis der er nogen der ikke rigtig kan komme med, er det din opgave, med ledende og inspirerende spørgsmål, at prøve at sætte dem i gang så det de måtte have at bidrage med også kan blive fortalt – Kramers bog skulle jo gerne blive et godt og sandfærdigt værk. Hvis der er nogen der snakker for meget, kan du selvfølgelig altid stoppe dem hvis der er en anden vinkel på situationen du synes ikke har fået plads nok i fortællingen. Jo flere vinkler der kommer på den samme situation, jo flere tanker kan der blive sat i gang hos spillerne, og jo mere bliver hver persons vinkel sat i relief som blot én sandhed ud af flere. At spillerne ikke er helt enige om hvad der skete eller om hvordan man skal opfatte krigen generelt, er jo blot et udtryk for at de er seks forskellige mennesker og at det er over tyve år siden de vendte tilbage fra krigen.

Det er omkring middag d. 31 August 1939. Kramer har sat veteranerne stævne på Adlerheim invalidehjem for krigsveteraner hvor to af dem er faste beboere. I dag er det sidste interview de har aftalt, og de sidder sammen i gæstestuen og småsnakker og drikker kaffe, mens de venter på at den sidste skal ankomme. Kramer har lagt sine to blyanter og interviewblokken på bordet. Sensommerens gule sollys trænger ind gennem vinduet der vender ud mod frugthaven. Der er et sært vemod at spore i ansigterne på de gamle kammerater. Et vemod der måske er bundet i minderne om hvem de var, eller måske hvem de kunne være blevet.

Kramer føler efterhånden en vis samhørighed, med disse personer, der, da de drog i krig, kun var en smule yngre end han selv er nu. De er et billede på ham selv som ældre og dog sidder de inde med hver deres grusomme sandhed som han aldrig helt, uden den direkte erfaring, vil kunne erkende, selvom han nu med sin bog forsøger.

Den unge journalist kastede et blik på sin blok, og gennemgik i tankerne den struktur han havde planlagt for interviewet.

Fortællingen bevæger sig på to niveauer. Det ene er øjenvidneskildringen, hvor spilleren får lov til at fortælle en detaljeret beretning om nogle begivenheder. Her skal spillerne gerne have deres personlige synsvinkel på deres beretning og fortællingen skal bølge mellem spillerne når de fortæller videre på hinandens historier.

Det andet niveau handler om ”de store emner” og kan sættes i gang ved at stille spørgsmål på et mere alment niveau. Forslag til spørgsmål er at finde i gennemgangen af scenerne, der er at finde umiddelbart før spilpersonerne. De ”store spørgsmål” bevæger sig omkring den generelle tematik i de enkelte scener. Et eksempel kan være ”denne oplevelse af vilkårligheden i drabene, hvordan påvirkede det dig?” altså spørgsmål som alle kan sætte sig ind i og som man kan påføre sin spilpersons livssyn.

Vores erfaring er, gennem spiltest, at nogle spillere har tendens til at holde sig til den ene eller andet niveau. Gennem dine spørgsmål kan du sørge for en balance mellem de store spørgsmål og den nære intense oplevelse. Væver spilleren sig hele tiden ud i store metafysiske overvejelser om menneskelivet og skrøbeligheden osv., så begynd at spørge ham mere konkret: ”Hvor var du da granaten slog ned?” og omvendt hvis en tror at det er et actionscenarie så ram ham i følelserne: ”hvordan var følelsen af kun have sin egen skrøbelige krop til at stille mod disse rullende stålkolosser?”.

Husk også at du kan få tingene til at ske ved dine spørgsmål. Hvis det virker som om de har glemt et element i en af scenerne, så spørg ind til det og se hvad de får ud af det (”granaten kom altså lige mod jer?”, ”husker i situationer hvor kampen, mand mod mand står helt skarpt?”). På den måde kan man prøve at holde spillerne fast i en scene, hvis man synes der er elementer der er glemt, eller dele af det de har fortalt der sagtens kan tåle en lidt dybere udforskning. Igennem interviewet er det vigtigt at spillerne ikke føler at de bliver påduttet noget; det skal være en ”spørgen ind til”, ikke en instruktion.

At skifte til den næste scene, er forholdsvis enkelt, men kræver dog, som det meste andet i OM EN KRIG, et vist mål fingerspitzgefühl. Når det virker som om en scene er udtømt, både på det konkrete oplevelsesniveau og på det mere efterrationaliserede generelle niveau, er det tid at gå videre til den næste situation. Igen bør det ske ved et spørgsmål, og det virker specielt godt hvis man kan tage fat i noget der er blevet nævnt i det foregående, og bruge det til at lede fortællingen videre (”Du nævnte tidligere de britiske angreb. Er der nogen situationer hvor i blev angrebet, der står specielt klart for dig?”). Husk også at det ikke er det første interview, og at du kan referere til (fiktive) udsagn i tidligere interviews (”En af de andre gange vi talte sammen, nævnte du de britiske kampvogne. Er der en situation du kan erindre hvor i har stået overfor disse, dengang i krigens sidste måneder?”).

Ved at referere til tidligere interviews, kan man skifte scene, eller spørge ind til oversete elementer i den aktuelle scene, uden at bryde illusionen om interviewet. Kramer er jo en god journalist der har struktureret sit interview godt, og har en lang liste af essentielle spørgsmål, og som med sin research og de tidligere interviews har en god baggrund at trække på. Med andre ord; de tidligere interviews er spillederens manipulative legeplads, hvorigennem han kan trække spilpersonerne (og deres følelser omkring, oplevelser af og syn på krigen) frem i fortællingen. Det er jo vigtigt for en god journalist/forfatter at få et nuanceret billede af sit emne.

Altså: Dine spørgsmål er essentielle for at få ting til at ske og for at bringe fortællingen frem. Om historien bliver en flad højtlæsningssession af oplysningerne på personarkene, eller om du fremdrager et spændene personlig fortælling afhænger i høj grad af din evne til at lytte og spørge, samt kendskab til spilpersonerne.

For at hjælpe med overblikket over hvilke personer der er primære fortællere og deres syn på den enkelte scene, har vi lavet en række sceneoversigtsark. Disse har også en nøgtern, neutral beskrivelse af scenen som kan bruges som ledetråd for dine spørgsmål og til at definere de ”virkelige” hændelser ud fra.

De "store" spørgsmål

I de personlige beskrivelser af de forskellige scener ligger, som tidligere nævnt, større temaer indlejret. Der findes dog andre overordnede tematikker som ikke direkte kan henføres fra en scene, men som alligevel er interessante at få spilpersonerne til at ytre sig om. For at fremelske disse mere overordnede emner, kan du lade Kramer spørge ind til dem når du finder det passende. Igen er fingerspitzgefühl en dyd, men ofte kan du gå fra det konkrete til det overordnende og ofte vil spillerne også gøre det selv.

Brug disse spørgsmål når, og som, du lyster og find selv på flere hvis du synes at spillerne perifert kredser om interessante emner men ikke kommer ind til kernen.

Temaer som vi har fundet :

Ude/Hjemme

Mødet med livet derhjemme. Hvordan var det at opleve det store skel mellem forholdene ved fronten og i din hjemstavn når du var på orlov?

Kammeratskab

Hvordan var i knyttet i jeres fælles nød? Man hører ofte om stærke bånd mellem mænd der oplever krigen sammen.

Afsked med de døde

Hvordan reagerede i ved de store begravelsesceremonier? Var det en dybere reaktion end tabet af de kammerater i måtte lade ligge i ingenmandsland?

Civilisation VS. Vildnisset

Mange af jer havde jo mange års uddannelse bag jer. Hvordan reagerede i på mødet mellem jeres tillærte kulturelle normer og så krigens rå realiteter?

Oversigt over scenariets opbygning.

For at køre OM EN KRIG er det nødvendigt at læse personarkene grundigt. De samme scener ser vidt forskellige ud fra person til person og det er nødvendigt for dig at kende forskellen. Til at støtte dig har du en nøgtern beskrivelse af begivenhederne, en beskrivelse der er renset for det dybt subjektive syn spilpersonerne repræsenterer. Scenerne har sammen navne i spillernes beskrivelser og i dine oversigtspapirer, ikke for at du skal bede dem om at starte scenen der hedder "Gas", men for at for at du ved at spørge ind til scenens hovedemne, ringer en klokke hos spilleren.

Som spilleder skal du etablere settingen som spilpersonerne sidder i, altså invalidehjemmet, og hvorfor de er tilstede. Derefter skal du blot være Kramer, ikke spillederen Kristian. Efter etableringen af rammefortællingen, følger scenerne:

Unter beschuss

- Granatregn i ingenmandsland før et angreb. Temaer: Angstens anatomi, Vilkårlig død.

Morgen

- Beredskab ved daggry. Tåge. Temaer: Uvirkelighed i tågen, angsten for det ukendte (angrebet der måske kommer), den løbske fantasi.

Der verlorene

- En såret kammerat ligger et sted i ingenmandsland og jamrer. Temaer: Hjælpeløshed, det martrede liv.

Englændernes angreb

- Fjendens artilleri er hørt op og de styrter op fra sikringsrummet for at møde angrebet, der kommer væltende. Temaer: Forreven ungdom, kødets skrøbelighed, fysisk ødelæggelse.

Patruljen

- Deres natlige patrulje i ingenmandsland møder en engelsk ditto og mexican standoff opstår.
Temaer: Mennesker under hjelmene. Billeder af døden.

Gas

-Spilpersonerne blev udsat for gasangreb efterfulgt af kampvogne.
Temaer: Offerroller. Teknologiens magt. Stålet mod blodet. Ansigtsløs terror.

Stormen

- Beskrivelse af et angreb spilpersonerne deltog i. Denne scene er ren improvisation og er ikke beskrevet i nogen af spilpersonerne. Temaer: Angrebets rus. Samhørighed i rovdyrsamvittigheden.

Post scriptum:

- Kramer afslutter interviewet og takker af. Spillederen træder ud af rollen som Kramer og beskriver hvordan Gestapo kommer og arresterer jøden Stein.
Slut.
Så kan de jo tænke lidt over det.

Rammen

Den fiktive ramme som spilpersonerne og journalisten Kramer sidder og fortæller i, er Adlerheim, et hjem for invaliderede veteraner fra Den Store Krig. Denne ramme er, sammen med afslutningen på scenariet, din chance som spilleder for at beskrive. Journalisten og de seks veteraner sidder sikkert omkring et bord på hjemmet, drikker en kop kaffe, og småsludrer før interviewet går i gang. Hvordan der præcist ser ud, er op til dig, men følgende er dog 'fakta':

- En eller flere af spillerne har været her siden første verdenskrigs slutning - hvem og hvor mange er ikke vigtigt, men hvis du lader spillerne vide at det forholder sig således, vil de måske selv fortælle hvem det er og hvordan det er gået til i løbet af deres fortælling.
- Dagen er den 31 august 1939, dagen før anden verdenskrig bryder ud med Hitlers invasion af Polen. Ingen af de tilstedeværende er klar over hvad morgendagen vil bringe, og dagens betydning vil først blive vigtig ved scenariets afslutning (som vi har kaldt Post Scriptum).

Ellers er det ganske op til dig hvordan scenen de fortæller i, ser ud. Start med at beskrive scenen som en tredje person, der beskriver rummet og de syv personer der sidder der; veteranerne og den unge journalist Kramer. Når det er gjort, er der blot tilbage at falde ind i rollen som Kramer (en meget løst defineret rolle, som du selv kan fylde ud som du vil), og starte interviewet; for eksempel med at takke veteranerne for at de har villet være med til de foregående interviews, at de har afset tid til dette, og for den hjælp de yder til din (Kramers) bog.

Scene 1: Unter Beschuss

Hovedfortællere: Albert Westheim og Siegfried Jünger

Hovedtemaer: Vilkårlig død og angstens anatomi.

Objektiv handling

Under en stor tysk offensiv. August 1918. Spilpersonerne var kravlet ud i ingenmandsland om natten for at kunne infiltrere fjenden ved et angreb om morgenen. Tysk artilleri lavede et kort men uhyrlig kraftigt bombardement på de engelske stillinger i de tidlige morgen timer. Spilpersonernes kompagni lå i dækning i nogle granathuller da tung engelsk artilleri begyndte at beskyde ingenmandsland. En svær granat slår ned midt i flokken af menneskekroppe og fyrre døde eller blev svært såret. Synet af en hob af forbrændte, sønderlemmede og vridende kroppe må have påvirket spilpersonerne. Ud fra spilpersonerne fremgår det ikke klart at granaten slog ned mellem dem. Om og i hvilken grad de selv blev ramt må de selv finde ud af. Kompagniet blev trukket ud af angrebet og reformeret dagen efter.

Subjektiv handling

Westheim erindrer pløret, pigtråden, kraterlandskabet, ildmuren fra det tyske artilleri, lysraketternes skær, bragene fra det faldene artilleri der kommer nærmere Angsten for at blive ramt forstærkes ved tanken om kone og børn derhjemme. Panikken rykker nærmere. Nogen råber: ”den kommer herover!”.

Jünger erindrer artilleriet som et præludium til noget større. Bombardementet bliver den sten hvorpå viljen skærpes og igennem den fælles fare erkendes en maskulin samhørighed. Samhørigheden erkendes instinktivt og man er brødre. Nogen råber:”den kommer herover!”.

Scene 2: Morgen

Hovedfortællere: David Stein og Heinrich Detering.

Hovedtemaer: Uvirkelighed, angsten for det ukendte (den løbske fantasi).

Objektiv handling

Det var en morgen, hvor de, som så mange andre morgener, stod klar til at møde et eventuelt engelsk angreb ved solopgang. Morgenberedskabet var et fast 'ritual', og de fleste morgener skete der intet. Denne morgen var det tåget, og sigtbarheden var begrænset. En af deres natpatruljer var gået vild i tågen, og kom derfor først tilbage til de tyske linier da solen var begyndt at stå op. I tågen tog Stein fejl af dem og et engelsk angreb, og løsnede de første skud, der fik mange af de andre til også at skyde løs. Først da de hørte skikkelserne i tågen råbe på tysk, holdt de op med at skyde. (Denne scene fører videre til scene 3 'Der Verlorene', hvor en fra patruljen ligger såret i ingenmandsland – det kan derfor være svært at få spillerne til at dvæle ved situationen i scene 2).

Subjektiv handling

Stein erindrer denne situation som et uvirkeligt sceneri, hvori tågen lægger sig over ingenmandsland og skjuler fjendens linier. Denne venten på et angreb der måske kommer ud af sit skjul i tågen, får mange urolige tanker til at fare rundt i hans hoved. Frygten i denne uvirkelighed lægger sig tungt om ham, og da han så endelig ser nogen komme ud af tågen der er farvet af solens første stråler, skyder han instinktivt på det han tror er fjenden.

Detering husker den samme morgen hvor de stod under morgenberedskabet, og han følte den samme frygt og afsondrethed ved at stå der og stirre ind tågen, der måske skjulte englændere i angreb. Han tænker tilbage på hvordan han husker at han disse morgener tænkte på at de alle stod samlede der, og blev holdt sammen af det tyske blod; nationen. Han står lige ved siden af Stein da de første skud falder, og husker at han så silhuetten af en tysk hjelm på skikkelserne i tågen idet det første skud faldt.

Scene 3: Der verlorene

Hovedfortællere: Paul Warstadt og Franz Müller

Hovedtemaer: Hjælpeløshed overfor krigen, det martrede liv.

Objektiv handling

En af dem der blev ramt i scene 2 lå med et maveskud og jamrede sig et sted i ingenmandsland. Ingen så hvor den sårede faldt og på grund af at han lå i et granathul var det ikke til at retningsbestemme hans stemme. I løbet af dagen blev klageskrigene ved, men det var for farligt at gå ud og lede efter ham. Da natten kom prøvede flere grupper forgæves at finde den sårede, men måtte give op i den månelyse nat. Klageskrigene blev ved hele natten. Måske prøvede spillerne at finde ham sent på natten men i så tilfælde kan de heller ikke finde ham i mørket blandt de døde, da hans klynken er blevet meget svag.

Subjektiv handling

Warstadt erindrer den døende som et symbol på det lille menneskes hjælpeløshed overfor krigens magt. Han husker hvordan skrigene skar sig ind og var som selve det fortabte liv og erindrer ham om ordenes tomhed og livets meningsløshed.

Müller erindrer hjælpeløsheden og samvittigheden nage overfor en kammerat i nød. Han husker hvordan skrigene (”Kammeraden!”) skar sig ind så det var en pine.

Det hele var noget møg.

Scene 4: Englændernes angreb

Hovedfortællere: Paul Warstadt og Siegfried Jünger

Hovedtemaer: Forreven ungdom, kødets skrøbelighed, fysisk ødelæggelse, dyrisk samhørighed/det frisatte instinkt.

Objektiv handling

To dages bombardement ophører pludseligt og alle stormede op af sikringsrummet i tilfælde af angreb. Angrebet kom og fik langsomt, men med store tab, bokset sig vej. Maskingeværet ved siden af spilpersonerne blev sat ud af spillet og englænderne benyttede chancen til at få stormet det sidste stykke hen til den tyske grav. Det kom til nærkamp på spader og håndgranater. Tyskerne måtte trække sig tilbage til anden linie igennem en forbindelsesgrav, hele tiden tæt forfulgt af englænderne. Håndgranater fløj i korte buer. Da spilpersonerne nåede anden linie var forbindelsesgraven beskyttet af et maskingevær og anden linie ved at blive fyldt med reserver klar til et modangreb. Det engelske angreb kom ikke videre.

Subjektiv handling

Warstadt erindrer angrebets detaljer: de angribende der kom stormende og blev fejet ned af maskingeværet. Han husker en døende med bedene hænder. Han husker en englænders øjne kigge på ham i et langt øjeblik der suspenderede alt omkringliggende indtil virkeligheden trængte sig på og han kastede sin granat mod fjenden. Warstadt erkender at de i disse øjeblikke ikke var mennesker men havde en dyrisk bevidsthed.

Junger husker ligeledes dyrets instinkt, men som noget positivt. Han husker at han i kampen kunne smide dannelsen af sig og blive et med sine inderste instinkter. Han ser nærkampen i skyttegravene som et ærefuldt ridderligt møde mellem ligeværdige, hvor den med den stærkeste vilje sejrer. Han erindrer hvordan knøsen Detering blev en mand, da han blev konfronteret med kampen, og føler stolthed, på tysklands og menneskehdens vegne, ved denne iagttagelse.

Scene 5: Patrulje

Hovedfortællere: Franz Müller og Heinrich Detering

Hovedtemaer: Billeder af døden. Mennesker under hjelmen.

Objektiv handling

En sen eftermiddag, begav de sig ud gennem tusmørket til en fremskudt stilling i ingenmandsland. Kravlende på maven gennem krybegangen med deres medbragte rifler, håndgranater og et let maskingevær – ti mand i alt. Der ventede de til solen var gået helt ned, før de begav sig ud på natpatrulje i ingenmandsland – Deterings første. Formålet var at snige sig nær de engelske linier, for at høre hvad deres vagter talte om, og måske tage et par fanger. De sneg sig igennem den mørke nat, men må kaste sig ned for ikke at blive opdaget, da månen med ét brød gennem skydækket. Ingenmandsland, oppløjet og dænget til af lig og spisende rotter, ligger tydeligt omkring dem. De sneg sig videre mod den ruin af en landsby, der lå ude midt i ingenmandsland. På vej igennem den mod de engelske linier, steg der pludselig en lysraket op, og kun fyrre meter fra dem stod en engelsk patrulje og stirrede lige så overraskede som dem selv. Ingen skød. Så slukkedes lysraketten. Måske udbrød der en voldsom ildkamp eller også trak de sig væk i mørket uden kamp.

Subjektiv handling

Müller husker det kammeratlige sammenhold og den hyggelige stemning, der var da de lå i den fremskudte stilling med alt deres medbragte habengut. Han husker hvor sultne de var, og at han håbede på at kunne stjæle noget mad fra englænderne. Fællesskabet var også det der gav ham ro da de sneg sig ud i natten, og han var da også klar med en beroligende kommentar til Detering, da han skræmmes af de døde de kan se, da månen bryder gennem skydækket. Da det blev mørkt igen sneg de sig ind i den ødelagte landsby, og lysraketten steg til vejrs. Foran dem stod en engelske patrulje, og ingen rørte sig eller skød. Så slukkede rakettens lys. Natteblindhed.

Detering husker sin første patrulje tydeligt da han endnu var grøn da den foregik. Han husker fra lige før de drog ud, hvordan foråret blandedes med kanontorden. Tydeligt for ham er hvordan døden antog forskellige ansigter, der på en eller anden måde drog tvivl om krigens retfærdige projekt. Han så for første gang fjenden som mennesker da lysraketten gik i vejret. Han husker deres angste ansigter som spejlbilleder på deres egne. Så slukkedes rakketen og alt blev mørkt…

Scene 6: Gas

Hovedfortællere: David Stein og Albert Westheim

Hovedtemaer: Offerrolle. Frygten bag masken. Stålet mod blodet/teknologiens magt.

Objektiv handling

Det var dagen efter at englænderne havde forsøgt et angreb, men blev slået tilbage. Ingen regnede med at de ville forsøge sig igen, og flere sad i skyttegraven og nød eftermiddagssolen, spillede kort og fordrev tiden generelt. Stein lå på sin plads bag et metalskjold, og sigtede over mod de engelske linier, gennem sit teleskopsigte. Pludselig begyndte fjenden at sende gasgranater ned over deres skyttegrav. Råb og hamren på gonger og hjælme advarede om faren. Alle forsøgte at nå at få gasmasker på. Da gassen havde lagt sig tungt over deres skyttegrav, begyndte de at kunne høre en brummen, som af motorer, gennem den grønne tåge af klorgas. Engelske tanks, støttet af infanteri, kom rullende.

Subjektiv handling

Stein husker, gennem sit sædvanligt uvirkelige forhold til det der skete under krigen, hvordan han lå og sigtede over mod de engelske linier. Han husker som absurde visioner gasgranaternes knald, advarselsråbene og larmen fra slag på gonger og andet metal. Han erindrer gasmasken som et dødningeansigt som alle trak ned over ansigtet, og hvordan han var angst for om masken nu også sluttede tæt. Stein husker også hvordan dem der var for langsomme til at få masker på, ligger døde nær ham, sammenkrummede som døde edderkopper. Kampvognene så han som kæmpebiller der kom mod ham fra den grønne gaståge – den fagre nye teknologi, optimeret til at knuse kroppe, efterfulgt af englændere ligeledes med dødningeansigter.

Westheim husker hvordan de slappede af, sikre på at englænderne ville vente et par dag med det næste angreb. Erindrer hvordan han stolede på at Stein med teleskopsigte ville se hvis englænderne ville prøve på noget. Så kom gasgranaterne. Grøn klorgas der holder sig lavt ved jorden, og langsomt driver ned i deres skyttegrav. Frygt for om gasmasken ville slutte tæt. Husker hvordan to tyske soldater prøver at hjælpe en panikslagen med at få gasmaske på. Så kom de hårde tunge tanks, og hvad andet end bløde varme kroppe havde de at stille imod dem.

Scene 7: Stormen

Denne scene er en fri fortælleøvelse. Her skal du bringe scenen til live sammen med dine spillere. Hvad der kommer til at ske er frit og denne beskrivelse er kun til at guide din fantasi og kreere spørgsmål ud fra. Intet af scenen er beskrevet hos spillerne, men da dette er den sidste scene, burde spillerne være varmet op og klar til at kaste sig ud i fortællingen uden forudgående beskrivelse, blot ved hjælp af dine spørgsmål.

Hovedfortællere: Alle

Temaer: Angrebets rus. Samhørighed i rovdyrsamvittigheden + hvad der ellers kommer frem.

Objektiv handling

Spilpersonerne deltog i et kæmpemæssigt angreb engang. De sprang fra granathul til granathul i små grupper og støttede hinanden med dækningsild. De kom igennem pigtråden og ned i englændernes skyttegrave. Flygtende fjender blev skudt ned bagfra og sårede blev hugget ned med spader og stukket med bajonetter. Nærkampe opstod med håndgranater, pistoler og spader og køller. Sprængte legemer lå spredt. De gled rundt i indvolde. Tørsten blev slukket fra erobrede maskingeværers kølevand. Bunkevis af cognac, og engelsk corned beef blev sat til livs. Englænderne modangreb flanken til venstre, og om natten trak de sig med svære tab/få tab tilbage til egne linier under dække af det tyske artilleri, med alt hvad de kunne slæbe af mad.

Subjektiv handling

Hvis du starter scenen med factbaserede spørgsmål, kan du få etableret settingen og herfra kan du komme ind på temaer omkring samhørigheden i det fælles angreb, adrenalinet i årene, det kolde eksterne blik og hvad har vi. Jünger er et godt udgangspunkt for denne vinkel.
Senere kan du komme ind på noget omkring det knuste kød og hvordan tanken flygter for instinktet. Om at tanken er for langsom og kun instinktet kan redde dig. Ellers er denne scene jo bare ’fri leg’.

Post Scriptum

Når Kramer har afsluttet interviewet, og måske endnu en gang takket veteranerne for deres hjælp til at han kan forstå hvordan der var ved Vestfronten, skifter vi igen til en tredjepersons synsvinkel; *du* får igen lov til at beskrive. Fortælleleder en træder ud af rollen som Kramer, og fortæller hvordan dagen slutter for de syv mænd omkring kaffebordet. For eksempel:

"Det var blevet mørkt nu. Den unge journalist Kramer havde netop afsluttet sit interview, og endnu en gang takket de seks veteraner for at have afset tid til at hjælpe ham med bogen. Så bankede det på døren. De var alle lidt overraskede over hvem det dog kunne være der bankede så sent, for det var næsten midnat og de havde udtrykkeligt bedt sygeplejerskerne om ro til at tale sammen. Det er uvist om nogen af dem sagde 'Kom ind', men døren blev åbnet og to mørkklædte herrer trådte ind. 'Geheime Staatspolizei', præsenterede de sig som. "Er nogen af d'herrer 'Jøden David Stein', eller er i bekendt med hvor han befinder sig?", lød deres enkle spørgsmål. Stein svarede ærligt, at det var ham der var Stein, og at han var jøde. Frivilligt fulgte han deres anmodning om at følge med, og de mænd fra Gestapo førte ham bort.
Dagen efter Kramers sidste interview, den første september 1939, startede Den Anden Verdenskrig. Ingen af de tilstedeværende så siden Stein i live."

Fakta i denne scene: Anden Verdenskrig starter dagen efter interviewet. Stein føres bort af Gestapo (sikkert til en koncentrationslejr).

Det var altså Om en Krig, og med denne opmuntrende slutscene er det –

THE END

Albert Westheim:

”Min søn var vel blot fem og min lille datter blot to år, da jeg blev kaldt ind. Gården havde været min i et par år, og jeg ved at min far ville have været stolt af mig, hvis han havde kunnet se hvad jeg fik ud af stedet efter at han døde. Men så blev jeg altså kaldt ind. Jeg gjorde alt hvad jeg kunne for at få lov til at blive hjemme og passe gården, men jeg fik blot det svar, at det kunne min kone nok klare alene. Desuden ville krigen nok snart være ovre og jeg kunne være hjemme før høsten, sagde de. Da jeg havde været et par måneder ved vestfronten, vidste jeg at det ikke ville holde stik. Vi angreb, eller englænderne angreb os, men fronten bevægede sig ikke, og hvis den endelig gjorde var det kun få meter. Jeg sad i mudderet, mens min familie prøvede at klare høsten og hverdagen derhjemme, uden en mand i huset. Helmut var jo kun fem år og ikke til megen hjælp for min kone der havde svært ved at finde nogen til at hjælpe med høsten. Mellem linierne i min kones modige breve, kunne jeg læse hendes fortvivlelse over situationen, og jeg vidste at pengene var små derhjemme. Hvordan skulle det dog ikke gå hvis ikke høsten kom i hus, eller endnu værre, hvis jeg aldrig vendte hjem fra denne krig.

Det var tanker som disse, tror jeg, der gav mig angsten for granaterne. Når vi skulle angribe fjendens stillinger var jeg bange for kuglerne, men ikke mere end andre mænd frygter dem; det der for alvor skræmte mig var granaternes fald. Dagligt blev vi bombarderet af fjendens artilleri. Under de nærmest endeløse bombardementer søgte alle tilflugt i de dybe sikringsrum, hvor vi skulle være i sikkerhed for granaterne. De mest garvede spillede kort, andre ventede bare på at granatregnen ville høre op; men jeg blev grebet af en frygtelig angst. Jeg anstrengte mig virkelig for at bevare kontrollen, og mange gange gik det da også, men der var gange hvor jeg ikke kunne kontrollere det, og panikken greb mig.”

Unter beschuss

“Vi var krøbet frem i ly af mørket omkring en time før solen skulle stå op. Beskyttet af den sidste rest af natten, var vi krøbet frem i ingenmandsland i det svage månelys der nåede os gennem de tynde skyer. Gennem pløret af jord og vand (blod?). Forsigtigt søgte vi at undgå at hænge fast i gammel pigtråd eller de mange pinde der stak op af mudderet (knogler?). Vi måtte ikke lave den mindste larm, for fjenden var altid forberedt på at vi ville angribe ved morgengry, på samme måde som vi ventede dem hver eneste morgen. Jeg syntes hele tiden at jeg kunne føle årvågne øjne som så mod mig og opdagede os, og snart ville sende en regn af projektiler mod vore krybende kroppe, men inderst inde vidste jeg godt at jeg bare var bange, og at fjenden ingen chance havde for at se os i det svage lys. Men det var ikke let at vække fornuften så den kunne nedkæmpe frygten. Heldigvis var Müller lige i nærheden, og som altid var hans stemme der; hviskende en sorgløs opmuntring. Nogen gange var det som om han kunne mærke at man var bange, og ikke for første gang fik hans stemme min frygt på afstand, og jeg klarede mig igennem.

Målet for vores kryben var nogle store granathuller et stykke fremme foran vores skyttegrave. Formålet med at kravle frem og skjule os i dem, var at så ville vi ikke have så langt at løbe hen til fjendens stillinger; vi skulle angribe. Det var ikke kun vores lille deling der var krøbet frem; i de store granathuller gemte sig nu to kompagnier. Mens vi ventede klargjorde vi vores rifler med bajonetter, eftersø håndgranaterne og rundt omkring mig var der flere der tjekkede at deres feltspader var godt skarpe.

Det lysnede svagt bag os. Med det første lys begyndte vores artilleri, med alt hvad de havde, at overdænge fjendens stillinger med granater, og jeg kunne ikke lade være med at tænke på de stakler der nu sad og trykkede sig i sikringsrummene. Granatregn er ikke noget man ønsker over selv sin værste fjende. Lysraketter steg op over os og bag os. De var signaler til artilleriet om hvor de skulle placere deres ild, mest effektivt.

Vi lå og ventede på signalet til angreb, ventede på at storme frem når vores artilleri ophørte. Så så jeg pludselig to røde og en grøn raket stige op fra skyttegravene forude, og jeg glemte rent at trække vejret. De dumpe brag fra kanoner begyndte at lyde fra fjendens artilleri. Først få og spredte landede granaterne, men snart mere intenst. De måtte have opdaget os, de vidste at de ville blive angrebet og de vidste måske også hvor vi lå. Jeg lukkede øjnene. Det kunne ikke være sandt. Vi skulle angribe nu, ikke ligge ude i mudderet med granater faldende over os. Vi burde ligge i sikringsrummene under jorden ved vore skyttegrave, ikke herude, fladt på maven. Hvad skulle beskytte os her? En enkelt fuldtræffer og det ville være enden på os alle. Jeg prøvede at få min vejrtrækning ned, men den blev bare hurtigere og hurtigere. Hvor skulle jeg skjule mig? Granaterne faldt stadig tættere. Faldt de ikke også nærmere? Rykkede bragene med deres susen af jord og granatsplinter ikke stadig tættere? Nogen lagde en hånd på min ryg, men jeg rullede væk fra den og stirrede tilbage. Menneske, grå uniform; det så på mig, dets mund bevægede sig. Var det Müller? Warstadt? Jünger? Blot en navnløs grå uniform over kød? Bag læbernes tynde kød så jeg tænderne - i alles hænder så jeg kun rifler. Lå vi alle sammen her og knugede os til livet og håbet, med dødens ikoner i hænderne? Mudder trak sig op omkring min støvle, som om jorden ville gribe fast om mig. En granat slog ned tæt ved. Hele tiden kunne jeg høre hylet fra granaterne, men jeg kunne intet gøre. Selv jorden holdt mig fast og snart ville det ske. Det var tydeligt, det kunne jeg se nu; vi ville ikke overleve. I stedet for at angribe ville vi dø her i vores hul, granaten ville lande midt iblandt os, og jeg skulle aldrig se mine børn igen. Høsten ville visne på marken, min familie ville leve i fattigdom; jeg ville aldrig komme tilbage. Hvorfor var jeg her? Jeg burde komme væk herfra - hjem.

Pludselig kunne jeg høre en granat hvis hylen ikke syntes at komme fra nogen retning, men som blot blev højere. Nogen råbte. ‘Den kommer herover!’”

Om Westheim i 1918:

Han er den store kaster, en klippe af fysisk råstyrke - få mænd på deres frontafsnit kan slynge en granat så langt som han. Med sin store skikkelse der nydeligt fylder uniformen ud, er han et billede på ideen om den tyske soldat. Han er bonde, og hjemme bag fronten venter hans familie og en forfejlet høst. Han tænker meget på sin familie og sin gård derhjemme, og på hvad der vil ske med hans familie (kone og to børn på to og fem år) hvis han skulle blive invalideret eller dræbt. Det er denne angst for at skulle blive den næste der rammes af kugler eller granatsplinter, og ikke kune vende tilbage til sit liv på gården, der er baggrunden for hans frygt for granater. Hver granat prikker som en bajonet til urfrygten inderst i hans væsen, og selvom han ved de fleste bombardementer formår at kontrollere sin frygt, mister han undertiden grebet om sig selv - udslaget er enten blindt rasende fremadstormen, eller skrækslagent sammenbrud.

Gas

"Jeg havde stadig ondt i armen fra dagen før. Detering, rekrutten, havde rakt granaterne til mig da Englænderne havde forsøgt et angreb lige før solnedgang, men de havde ikke overrasket os. Håndgranaterne blev rakt til min hånd så snart jeg havde kastet, og jeg kan ikke huske at jeg ved noget andet angreb kastede så mange granater. Så den næste dag var min arm altså øm. Englænderne nåede ikke engang vore stillinger; deres angreb brød sammen 30 meter før vores skyttegrav.

Derfor var vi meget afslappede den næste eftermiddag. Jeg plejede min arm, Warstadt og nogle andre spillede kort, og oppe kanten bag sin metalplade med skydeskåret, lå Stein og prøvede at fange nogle englændere i sit teleskopsigte. Der var ro. Med sådan en afklapsning som dagen før, regnede vi ikke med at Tommy'erne ville prøve igen lige med det samme, og desuden ville Stein jo også se dem så snart de stak deres hoveder op.

En svag susen nåede mine ører, og steg langsomt til flerstemmig hvislende hylen. Granater. Et øjeblik kunne jeg ikke bevæge mig, men fik så kastet mig ned i det ankeldybe mudder i bunden af skyttegraven. Spredte skarpe knald begyndte at lyde fra oppe over skyttegravens kant, og næsten i det samme begyndte klokker at ringe omkring os. Jeg så op på Stein der stadig lå ved sit gevær, og nu kiggede roligt omkring sig mens han rakte efter sin gasmaske. "Gaaas!", lød råbene der fulgte klokkernes ringen, og jeg skyndte mig også selv at finde min maske frem. Stein hoppede ned i bunden af skyttegraven, og bag ham kunne jeg se en grøn røg der bølgende begyndte at sive ned i skyttegraven. Klorgas. Den holdt sig altid lavt ved jorden som en grøn tåge, og irrede alt metal den kom i kontakt med; geværløbene og messingknapperne blev sorte på sekunder, og alt kobber blev grønt af ir. Jeg fik rejst mig igen, og kiggede over skyttegravens kant. I det øde landskab der adskilte os og englænderne så jeg hvordan den grønne gas, efter at være blevet sluppet fri af granaterne, lagde sig ned over jorden omkring vore stillinger og begyndte at drive med den stille vind. Grøn tåge drev mod og ned i vores skyttegrave. Dovent flød den tunge grønne gas ned i alle granathuller og fordybninger på dens vej.

Det var svært at få vejret i gasmasken, og jeg bankede let på filteret for at sikre mig at det lå ordentligt. Sluttede masken ordentligt tæt? Gassen flød nu for alvor ned i vores skyttegrav. Omkring mig begyndte alle at tage opstilling med deres rifler, for vi vidste at gassen betød at vi snart ville blive angrebet. De havde ikke givet op.

Bag mig opstod der tumult. En ung soldat var gået i panik, og to andre forsøgte at presse hans gasmaske fast over hans ansigt. Hans fægtende arme slog gasmasken af en af dem, og de måtte slippe ham. Jeg vil aldrig glemme de opspilede øjne og blå læber i hans døde skrækslagne ansigt, ligesom jeg heller aldrig glemmer den desperate kamp som den ene af de hjælpende kæmpede for at få sin maske på igen. Fortvivlet og desperat, men nytteløst, for masken var allerede fyldt med gas, og langsomt stivnede han op af jordvæggen - sammenkrøbet med hænderne fast pressede mod sin maske.

En svag brummen rullede nærmere ude fra den grønne tåge der indhyllede ingenmandsland. Glassene i min maske begyndte at dugge. Tågen og duggen var som et uvirkeligt filter, gennem hvilket jeg spejdede efter kilden til den brummen der

nærmede sig. Vi vidste godt hvad det var. Tanks. Omkring mig stod de gråklædte forsvarere af fædrelandet, men med gasmasker på lignede de dødninge. Hele denne lange række af gasmaskers tomme øjenhuler var rettet ud i den grønne tåge, ventende på stålmaskiner der syntes lige så tomme for menneskelighed som deres egne dødningeansigter. Snart ville de komme rullende mens de udspyede død med kugler og granater. Vi ville forsøge at ramme deres glughuller og kaste granater mod infanteriet der fulgte tæt bag de rullende stålkæmper, og vi kunne blot afvente de kolde stålmaskiner og fjender med dødningemasker. Det eneste vi havde at bremse det kolde stål med, var de bløde varme kroppe der nu stod her ved skyttegravens kant og stirrede frem i grøn tåge over mishandlet jord."

David Stein:

”Jeg havde ikke været færdiguddannet som skolelærer i mange uger, da jeg blev indkaldt. Faktisk lå brevet og ventede på mig da jeg kom hjem efter den første dag på skolen. Der var ikke noget bemærkelsesværdigt i brevet i sig selv. Papir om papir, hverken koldt eller tungt; men alligevel var det det stykke papir der skulle veje mest i afgørelsen af min fremtid.

Indtil da havde mit liv været et sikkert og roligt ophold; et liv som studerende i bøgers verden. Smukke ord og billeder flød fra papiret, og jeg gav da også nogle af disse smukke ord tilbage til papiret - så fine - så fine og naive disse mine gamle digte er at læse i dag. En rolig opvækst i Duisburg, en rolig studietid, forældre der støttede mig og kun få tanker om at verden kunne være ganske anderledes. Da krigen begyndte var ingen af os i tvivl om at Kejserriget ville sejre, og vi forventede hver dag at høre nyt fra fronten om at nu var vestfronten (eller østfronten for den sags skyld) blevet åbnet og vore soldater ville sejrrigt og heltemodigt drive fjenden tilbage og cementere Tysklands position som en betydelig magt i Europa. Vi havde ingen anelse...

Under turen til rekrutteringsstationen var alle ting næsten mere virkelige end de havde været dagen før. De var som alle porer i min krop stod vidtåbne, som om hver eneste vindpust kunne føles i alle de små hår på mine arme. Det var forår og aldrig siden har farver været så klare, dufte så tydelige og menneskesjælen så uskyldig. Siden blev alt så uvirkeligt, og alt hvad jeg havde lært skulle læres om igen, for nu var der kun krigen og dens verden. Ved fronten eksisterede Duisburg, min familie, min religion og alt hvad jeg ellers havde troet på ikke mere. Det var en anden verden, på en anden planet med sin egen perverse logik.

Jeg har siden jeg var dreng altid været en god skytte, og fik da jeg var ti en salonriffel af min far som skød i skydeforening. Germania tror jeg den hed. Denne skydefærdighed gjorde at jeg blev udnævnt til skarpskytte. Nu betragtede jeg fronten igennem teæeslopsigtets kolde optik, og jeg kunne nu af og til se den fjende der ellers altid blot var et brunt glimt som man hastigt tog et skud på. Men kikkertens tunnel ind i fjendeland gjorde alt om mig til tåge. Jeg var ikke mere medvirkende, jeg var en beskuer sat uden for tiden, og hver fjende jeg ramte forstærkede blot den følelse. Jeg så mit projektil række ud efter hovedet på ham de kaldte fjenden, men det var ikke mig der skød, det var ikke min verden.”

Morgen

"Så, som i drømme, lod solens første stråler tågen antage et lyst rødt skær. Fra hvor jeg stod, så jeg alt det som var nærmest med en objektiv tydelighed. Gradvist, som når barnet tager de første skridt væk fra sin moder, blev alt mere usikkert og utydeligt, jo længere jeg lod mit blik vandre fra vor stilling. Vi stod altid sådan hver morgen, ventende på et angreb ved solopgang fra englænderne. Angrebene kom næsten altid i de tidlige morgentimer og derfor stod vi hver morgen mellem 5 og 7 og ventede med vore rifler klar. Det var næsten som et ritual, at stå der søvndrukne med drømmenes billeder stadig hængende, og stirre ind i morgendisen. Vi kunne en sjælden gang skimte en engelsk hjelm og fornemme at englænderne ligeledes stod klar - men for det meste så vi dem aldrig.

Jeg stod. En uendelig venten. Der var intet her. Tågen havde slugt de engelske linjer, og deres mumlen, mens de på samme vis som os stod klar til et angreb der måske ville komme, nåede os ikke denne morgen. Jeg stirrede videre ind i den hvide

tomhed. Følelsen af at fjenden skjulte sig i den, og kunne krybe helt op til vor linie, var svær at få bugt med.

I tågen kunne jeg skimte en af vore døde, en ung knægt der lå på ryggen med tomme øjenhuler. Han var for længst gået i forrådnelse og rotterne havde spist hans øjne og læber. Det slog mig at han måtte være lykkelig; endelig befriet for synet, kunne han le. Vi der stadig var i live, kendte til sandheden og han var dens billede, og det var som lo han af os, der stadig havde krigen for os. Krigens billeder tegnede sig i tågen, og krøb sammen med den ind på os fra alle sider. Jeg havde skabt ham og nu lo han af mig som om han ville sige at også jeg stod for tur. Jeg havde lært at håndtere frygten under de voldsomste ildorkaner, hvor kampvogne som kæmpebiller krøb henimod os, hvor maskingeværprojektiler som hidsige ildfluer dykkede mod vore hjelme; i disse situationer viste jeg ingen frygt. Dødsangst, nuvel, men det var noget legemligt. Dette var anderledes.

Frygten krøb med fugten ind under min hjelm, og stilheden lagde sig som en klokke om mig. Pludselig var jeg alene, alene i min angst. I tågen blev enhver ujævnhed i terrænet til en løftet hånd, til en stålhjelm. Granatnedslag foldede sig som ildblomster ud for mit indre blik og uværgeligt for jeg sammen. Snigskytter med gasmasker sigtede som dødsengle udpegende på mig og uvægerligt dukkede jeg mig.

Endelig kom de - ud af hvidheden, og med visheden flygtede frygten og tanken. Skyd og lad skyd og lad. Omkring mig begyndte alle at skyde. I mig vågnede dyret, i aggresionen fandt det sin frelse. Billedet af mig løftede sit våben. Med et ryk åbnede riflen ansigtet på den forreste og sendte hans hjelm væk i tågen. Tre skud skød Stein, min krop, før ordren om at holde inde nåede hans ører. Jünger ruskede mig tilbage, og lyden af jamren fra en såret nåede mine ører. Tysk. Det var vores egen patrulje. Resten af den hjemvendene morgenpatrulje sprang hastigt ned i skyttegraven mens de engelske maskingeværer sendte sværme af projektiler, rasende bier, hen over vore hoveder.

Da tågen lettede kunne vi ikke se ham. Han skreg stadig. Det var nok et maveskud, de var mest smertefulde, men mindst farlige. Det kunne tage dage at dø af et skud i tarmene."

Om Stein i 1918:

Stein er skolelærer hjemme i Duisburg. På overfladen en rolig ung mand, men bag denne snigskyttes overflade gemmer sig både digteren og fatalisten. Krigen har omringet ham, og han har set det futile i at krybe og gemme sig, "for hvis den kommer, så kommer den". Det groteske scenarie af krig der udspiller sig for hans øjne, antager til tider fantastiske skikkelser af kæmpebiller og ildblomster. Døde bliver til underlige planter der skyder op efter frø af granater. Bombardementets torden bliver til pulsslag.

Det ville ikke være helt forkert at antage, at Stein har meget svært ved at forholde sig til den grusomme virkelighed der udfolder sig for hans øjne, og at de sært metaforiske visioner af krigen han ser, er et udtryk for et forsøg på at fortrænge denne virkelighed. Med tiden blev denne opfattelse af krigen, den dominerende måde han huskede den på.

Gas

"Jeg lå på min plads bag jernskjoldet der beskyttede mig mod fjendens kugler. Jeg lå og kiggede over mod deres skyttegrave, gennem skydeskåret i skjoldet. Gennem teleskopsigtet trådte jeg helt nær dem. Foran deres skyttegrav snoede slanger af pigtråd sig dovent i eftermiddagens sidste lys, og alt syntes fredfyldt. Selvom jeg nu

stod nok så nær, var der ingen tegn på at mennesker levede lige nede bag kanten af sandsække, men det var jo også en del af den skarpe leg. De gemte sig, og jeg prøvede at finde de små ræve. Bare et kort glimt af brunt stof, og min riffel ville sende en af sine hastigt summende biller afsted. Der var nu gået mange timer siden jeg første gang den dag var trådt igennem teleskopsigtet og hen nær deres hule, men snu havde de været til at gemme sig. Jeg strengte mig an og koncentrerede mig, det var altid i timerne op til solnedgang at de blev mindre forsigtige med at gemme sig. Hvis jeg skulle vinde legen i dag, skulle det være indenfor de næste par timer.

Fjernt begyndte jeg at høre en susen over mig, og kort efter en række skarpe knald. Jeg kiggede op fra mit sigte, og højt over mig kunne jeg se sorte dråber der faldt ud af himlen over mig. Så hørte jeg klokker ringe omkring mig, og da også råbene omkring mig nåede mine ører, var jeg allerede klar over hvad der var på færde. Gas. 'Gaaas!', rungede råbene gennem skyttegravene, og hurtigt var jeg iført masken.

Omkring mig i skyttegraven trak alle i gasmaskerne, blygrå dødningehud med tomme øjenhuler erstattede menneskeansigtet. Grå dødningeansigter over grå uniformer stirrede, på række langs skyttegravens kant, ud over ingenmandsland. Jeg vidste at Warstadt, Jünger, Detering, Westheim og Müller var heriblandt ved skyttegravens kant, men jeg kunne kun se dødninge. En pulserende grøn tåge af gas bevægede sig mod os fra alle sider i bølgende bevægelser - klorgas. Sultent afsøgte den hver en tomme. Ved hvert granathul sendte den en grøn fangarm ned som for at søge efter os, hvert granathul blev fyldt op til det flød over. Adstadigt begyndte den at sive ned over kanterne, ned i vores skyttegrav. Snart ville angrebet komme drivende gennem det grønne hav. Omkring mig lå allerede de første faldne. Overrumplede af gassen lå de sammenkrøbne som døde edderkopper. Blå læber og tomme øjne. Riflen og knapperne på min uniform mørknede, og alt kobber antog et grønt skær da gassen bølgede ind over mig. Ir.

En hidsig brummen nærmede sig gennem den bølgende grønne tåge, og jeg vidste hvad der nu ville ske. Snart ville de engelske tanks tone frem; kæmpebiller der snerrende øste af den altid rigelige død. Stålvæsener efterfulgt af små engelske soldater, der ligesom os havde skjult deres menneskelighed bag gasmaskers blygrå dødningehud. Jeg løftede min riffel, og gennem teleskopsigtet trådte den første af de vældige insekter svagt frem. Da sigtede jeg mod dens øjne, glughullerne, det eneste på disse stålvæsener der var blødt lige som jeg selv. Vi havde kun vore varme bløde kroppe at kaste mod denne bølge af koldt hårdt. I grøn tåge kæmpede dødninge mod kæmpeinsekter, mod andre dødninge, og bag min maske var min vejrtrækning anstrengt og glassene duggede. Jeg husker ikke at jeg så andre mennesker under hele kampen."

Paul Warstadt

”Jeg var 18 og netop komme ud af overskolen. Jeg troede på livet, og på at verden lå for mine fødder. Jeg havde ikke nået at tænke over hvad jeg ville og hvor jeg ville hen med mit liv, men mulighederne var der. Jeg var ung og ville suge marven ud af livet. Jeg ville opleve kærligheden, jeg ville vide, føle og være menneske. Jeg havde hovedet fyldt at vor nations ypperste tanker og følelser fra Goethe til Wagner. Alt hvad jeg havde lært i skolen fulgte med mig og nu skulle jeg møde livet med denne kundskab i bagagen. Vi havde til tider gjort nar og grinet af vores lærere, men i bund og grund troede vi på dem, og de troede på fædrelandet. Denne smukke fortælling om vores nation; Tyskland. Med begrebet autoritet, hvis støtter de var, forbandt vi i vore tanker en større indsigt og en mere menneskelig viden. Men den første faldne vi så, knuste denne overbevisning.

Mens de sad der og skrev og talte, så vi lazaretter og døende; - mens de kaldte opofrelse for staten det største, vidste vi allerede at dødsangsten var stærkere. Derfor gjorde vi alligevel ikke mytteri, vi deserterede ikke, vi var ikke feje – vi elskede vor hjemstavn ganske som de, og ved hvert angreb gik vi modigt frem men nu kunne vi skelne, vi havde med et lært at se. Vi var pludselig alene, og alene måtte vi klare os igennem.

En formiddag hvor jeg stod vagt over mudderet, fangedes mit blik af en af de faldnes tomme øjenhuler. Jeg kunne ikke få mine øjne bort fra det tomme blik og groteske grin. Det var som at se købmanden hjemme i Tübingen når han, i floskler og ignorant afstand fra de udrindende liv, udbredte sig om ’Vor stolte ungdoms bedrifter ved fronten’ – når han med drømmende øjne og et stort smil klappede en på skulden og kaldte en for ’en stolt kriger’ og tilbød en cigar. De døde og blinde var lykkelige. De kunne ikke skue denne groteskhed, de var på hver deres måde forskånet. Man burde tage folk som denne købmand, denne borger og tvinge ham herud, tvinge ham til at se.

Var vi kommet hjem i 1916 havde vi rejst en storm; nu var der intet tilbage. Vi var blevet tomme og hule, vor livsgnist slukket, blæst ud af tusinde granater. Hjemmefra blev vore hoveder fyldt med flotte ord om vor nations herligheder og særlige plads i historien, men med den første granat væltede ilusionens mure. De første faldne vi så viste vort fejltrin. Vi var lige begyndt at elske livet, men vi måtte skyde på det og dermed på os selv.”

Om Warstadt i 1918

Warstadt er den melankolske beskuer, for hvem hovedtemaet er den fortabte ungdom. Krigen har nedbrudt alt det der var noget værd; før og efter. Alle smukke ord er gjort til skamme i mareridtet af tandhjul og kvasende maskiner. Hvad der var væsentligt og smukt er væk. Troen på fremtiden, på Kærligheden, og på livet.

Krigen har malet verden af i går til støv; alt er blevet til ting og Paul er den trist klarsynede beskuer.

Der Verlorene

”Engang under morgenberedskabet kom vores morgenpatrulje lidt for hastigt ud af tågen og alle begyndte at skyde. Før nogen opdagede fejltagelsen var to fra patruljen blevet ramt. Den ene døde med det samme, men den anden var blot såret. Han var faldet ned i et granathul og lå og jamrede sig. På grund af tågen havde ingen set hvor han var faldet, og efter at tågen var lettet lå denne elendige sjæl og jamrede sig. At

dømme ud fra skrigene var såret meget smertefuldt. Var han ramt i hovedet havde han ikke kunnet skrige. Var han ramt i arme eller ben havde smerten ikke været så uudholdelig, og hvis han var ramt i brystet havde han ikke kunnet skrige så gennemtrængede - ergo måtte han være ramt i tarmene konstaterede Jünger tørt.

Hvor han end var ramt var det uudholdeligt. Hele dagen blev skrigene ved. De skar sig langsomt ind, krøb ind under huden på en. Jeg blev bleg. Det var alverdens pine, en vild og grusom smerte, det var som selve det martrede liv. Jeg satte mig ned og holdte mig for ørene men denne klagen skar sig igennem alt. Jeg troede jeg kunne klare det meste, men jeg havde bare lyst til rejse mig og flygte ud i det åbne, bare for at få skrigene til at forstumme.

Bitterheden blandede sig med min smerte. Det var ikke mit liv mere, de havde taget det fra mig med deres ord. Blændværk! Jeg kunne se klart men magtesløsheden var uudholdelig."

Englændernes angreb

"Pludselig hørte nedslagene op i nærheden. Ilden varede ved men den rykkede længere tilbage; vor skyttegrav var fri. Vi greb efter vores håndgranater og rifler og sprang op af beskyttelsesrummet. Trommeilden var hørt op; men der var til gengæld en svær spærreild bag os. Angrebet kom.

Man skulle ikke tro, at der endnu kunne være mennesker i denne oprodede ørken, men der dukkede straks stålhjælme op overalt. Ved siden af os var et maskingevær allerede bragt i stilling, og det bjæffede straks løs. Pigtrådsforhugningerne var flænset op, men var endnu til nogen hindring. Vi så de stormende komme. Vort artilleri lynede. Maskingeværerne knitrede. Geværerne knaldede løs. Jeg skød, og skød og skød mod de fremstormende engelske kroppe – jeg var som en stor dum abe, der rev Guds billede itu.

Vi så dem arbejde sig frem derovre fra. Westheim og Döner begyndte med håndgranaterne. Vi skelnede de fordrejede ansigter, de flade hjælme, det var englændere. De nåede frem til resterne af pigtråden og havde allerede lidt synlige tab. En hel række blev fejet ned af maskingeværet ved siden af os, som så havde en del vanskeligheder med at lade, og fjenden kom nærmere. Jeg så en af dem styrte i en spansk rytter med ansigtet i vejret. Hans hoved faldt tungt forover. Hænderne blev hængende som ville han bede.

Maskingeværet ved siden af, blev ramt af en håndgranat. Vi måtte tilbage. I samme øjeblik, løftede der sig tre ansigter fra jorden. Under en af hjelmene et mørkt skæg og to øjne, fast rettet mod mig. Jeg løftede hånden, men jeg kunne ikke kaste granaten mod disse mærkelige øjne, i et langt, forrykt øjeblik var det som om hele slaget rasede om os som et cirkus. Omkring mig og disse to øjne, som alene var

ubevægelige. Så stak et hoved i vejret derovre, en bevægelse, og min granat fløj lige derover.
Englænderne begyndte at springe ned i vor skyttegrav, og vi løb tilbage, væltede spanske ryttere og burrer af pigtråd ned i graven og lod afsikrede håndgranater falde bag os for at sikre os under tilbagetoget. Fra den næste stilling bagved fyrede maskingeværerne.

Vi var blevet farlige dyr. Hvis vi lod tanken kom til orde ville vi tøve og dermed gå under, kun vores instinkter kunne bære os igennem. Vi kæmpede ikke, vi forsvarede os mod tilintetgørelsen. Vi slyngede ikke granaterne mod mennesker, hvad vidste vi i det øjeblik om det; dér bag hænderne og hjelmene, jagtede selve døden os."

Heinrich Detering

”Jeg havde glædet mig til at modtage min indkaldelse, og havde meldt mig frivilligt hvis ikke min far havde forhindret mig. Han mente jeg var for ung og at jeg måtte vente. Hver dag skrev aviserne om nye sejre og om det gode kammeratskab og kampgejsten hos frontsoldaterne. Jeg følte at jeg ikke deltog i mit lands kamp for storhed. Her var tysklands chance for at tilkæmpe sig det livsrum som Frankrig og England så længe havde nægtet os. Jeg kan huske, at jeg med utålmodighed tænkte på den brusende fornemmelse jeg forestillede mig opfyldte vores soldater ved hvert et angreb – for Tyskland. Levende så jeg for mig, hvordan de tyske soldater som én krop sprang op af skyttegravene og dødsforagtende løb mod de fjendtlige stillinger. Med denne mægtige fornemmelse af at være en del af noget større, selve det tyske riges Volksgeist - selve det at *være* tysk - ville vore soldater tappert stå imod stormen. Samlet under flaget ville de drive de franske misdædere på flugt, under flaget ville de vandre mod sejren med viljefaste skridt.

Mine idealistiske holdninger skulle tidsnok stå deres prøve og i februar 1918 modtog jeg min indkaldelse. Jeg var endnu ikke rigtig blevet voksen da jeg blev indkaldt. Jeg havde endnu ikke nået at have et voksenliv og kærligheden var endnu uprøvet.”

Morgen

”Jeg stod og stirrede ind i tågen, den tidlige morgensol opløste den langsomt med sin orange brillans. Det var under morgenberedskabet og vi stod, som hver morgen, med riflerne klar til hvis englænderne skulle angribe. Tågen isolerede os, som stod vi alene i et kæmpe hav. Sammen stod vi, om samme sag kæmpede vi. Vores liv var det samme, vi havde fælles rødder og skæbne. Kammeratskabet kunne i sådanne situationer føles stærkere end de nationale bånd, men vores fælles blod udgjorde stammen i vort sammenhold. Som regel var det som om samhørigheden udviskede min frygt, men denne morgen var det som om tågens intensitet også gjorde mit indre blik uklart. Jeg Rykkede nærmere på Stein som

Om Detering i 1918

Detering er 17 år og søn af en apoteker i Niederdorf i Schwaben. Heinrich har alle dage været en lidt indelukket og stille dreng, indtil han kom på kostskole. Her foldede verden sig ud og han mødte jævnaldrende han kunne læse litteratur med og som delte hans interesse for fodbold (Germania Berlin). Han havde før krigen aldrig rigtig gjort sig tanker om liv og død eller hvilken virkelighed der lå bag fortællingerne fra fronten. Han er først nu blevet indkaldt sammen med tre andre fra hans klasse.

Alt ved fronten er så anderledes fra alt hvad han kender og oplevelserne påvirker ham meget. De gamle frontsvin er gode til at hjælpe, men griner når Detering for eksempel ikke kan vurdere nedslaget af en kommende granat og farer sammen unødigt. Detering tror på Tysklands sag og det retfærdige i kampen. Han er draget af sted med ”Also Sprach Sarathustra” i tornysteret og Faust i baghovedet, men han kan se at de andre ser en anden virkelighed i krigen. Han forstår hvad der driver dem, hvis ikke det er kærligheden til hvad der er Tysk og bliver grinet ud når han taler om Kejserens retfærdige krig. Deres drift ligger vel ikke kun i kammeratskabet og frygten for følgerne af desertation?

ligeledes stod og stirrede ud i tågen. Den sikkerhed jeg plejede at finde var pludselig forsvundet, og bange anelser og en flakkende nervøsitet krøb ind på mig.

Pludselig dukkede en skikkelse ud af tågen og i samme øjeblik som Steins gevær gik af genkendte jeg den tydelige silhuet af en tysk stålhjelm. En ildstorm brød løs omkring mig."

Patruljen

"Jeg havde kun været ved fronten i et par uger og havde endnu ikke vænnet mig til de døde. Lugten af død hang overalt, og hvor den var specielt slem, var der spredt lidt læsket kalk for at tage det værste. Vores skyttegrav var rimelig ny og gennemskar det gamle ingenmandsland fra 16' og 17'. Den var gravet i hast, hvilket indebar at der ikke kunne tages hensyn til hvad man gravede i, og de døde fra dengang indgik nu som en del af væggene i skyttegraven. Makabre knogler og lasede uniformer udgjorde således en del af vores daglige arbejde med at kæmpe for Tyskland.

Det var forår, solen skinnede fra en blå himmel, og fuglefløjt og brummende humlebier blandedes på mærkelig vis med bulderet fra kanoner langt borte. Naboregimentet lå under rutinemæssig beskydning, mens vi lå og solede os. Feldwebel (sergent) Jünger kom over og sagde at det var på tide at jeg kom med på patrulje. Han smilede. Vi skulle om natten snige os ud og lytte til hvad de engelske vagter talte om. Jeg prøvede at få lidt søvn, men var for urolig og bange, må jeg nok indrømme.

Om eftermiddagen samlede vi vores udstyr, og begav os ud mod vores forreste lyttepost. Vi var i alt ti mand, godt bevæbnet med rifler, spader, håndgranater og et enkelt let maskingevær. Forposten var en lille godt beskyttet stilling, omkring en halv kilometer ude i ingenmandsland, der var meget bredt på dette sted. Man kom ud til stillingen ved at kravle i en forbindelsesgrav, der ikke var mere end en halv meter dyb, for at den ikke skulle kunne bruges af fjenden til et angreb. Da vi nåede forposten var vi noget ømme på knæene. Der herskede en noget kæk stemning blandt de gamle, som om det var ganske almindeligt at skulle kravle helt hen til fjenden. At det bare var deres måde at skjule nervøsiteten på, så jeg ikke dengang.

Vi tog af sted så snart mørket var faldet på. Vores vej var lang og gik igennem kratere og størknet mudder. Vi gik i række med Westheim som forreste mand og alle vores bevægelser var helt rolige og langsomme. Jeg havde en følelse af at vi var helt alene i en vildtfremmed verden omgivet af ukendte farer. På et tidspunkt kom månelyset ned igennem et hul i det tynde skydække, og vi måtte ligge helt stille for at undgå at blive opdaget. Foran mig oplystes en horribel verden. I et granatkrater foran mig, lå seks-syv døde englændere som fastfrosne i det størknede mudder i bunden af krateret. Rundt om dem kravlede et par fede rotter, som tydeligvis

var ligeglade med os.
En af de dødes hoved var vredet i en helt unaturlig stilling og det var som var han mit spejlbillede, en ung blond dreng omkring de atten. Hans tomme øjenhuler udtrykte intet andet end deres hulhed, hvilket her bagefter virker som et rimeligt bud på en sandhed. Det var den første fjende jeg så og den første døde jeg så i sin helhed. Rotterne gnavede løs af ham under uniformsskjorten og det så nærmest ud som om livet ikke helt havde sluppet sit tag i ham. De andre døde lå helt forvredne i akavede stillinger, nogle knap genkendelige som mennesker. Til at starte med var det den mest uvirkelige scene jeg nogen sinde havde oplevet, som om jeg gik i en fremmed have fyldt med mærkelige planter, men langsomt trængte virkeligheden sig på. Jeg kunne ikke få blikket væk. Mit hjerte vendte sig fra synet, men tog alligevel alle enkelthederne med sig.

Månen gik væk og vi fortsatte videre frem, famlende igennem mørket. Vores vej gik igennem en sønderskudt landsby der lå midt i ingenmandsland. Vi kunne kun skimte de hvidkalkede rester af husene i det svage lys der diffust kom igennem det tynde skydække. Vi sneg os umærkeligt stille frem og var kommet ind til det gamle gadekær da en lysraket pludselig gik til vejrs. Højt over vores hoveder hang den kunstige stjerne der gjorde nat til dag. Midt mellem ruinerne, ikke mere end halvtreds meter fra os stod de. Fjenden. En engelsk patrulje der ganske som vi, var blevet fanget af det røde lys. Vi stirrede intenst på hinanden uden at røre os. jeg kunne se deres ansigter under de tallerkenformede hjælme, Jeg kunne se deres angst som var de vores spejlbillede. De sigtede på os og vi på dem, men ingenting hændte og ligeså pludseligt som lyset var kommet, slukkedes det igen.
Natteblindhed…."

Siegfried Jünger

”Stolthed – det var det jeg følte. Jeg så på indkaldelsesordren og vidste at det nu var forventet at jeg ville svare mit lands kald. Naturligvis. Hvilken ære at få lov til at tjene sit land på denne vis. Sådan tror jeg vi alle tænkte da vi begav os mod rekrutteringsstationen. Da vi så endelig var blevet uddannet som soldater, drog vi i lange toge mod vest til fronten – for at kæmpe for vort land. Her så jeg for første gang kampen, og blev klar over hvor trygt og sikkert jeg havde levet indtil nu; hvor hæmmet jeg havde været af den borgerlige tryghedsnarkomani. Her i krigen så jeg for første gang den nye mand – det nye menneske. Krigen fjerner den hæmmende tryghed, og skaber et menneske der er styrket og altid vil lade sin vilje til at nå sit mål komme til udtryk i målrettede og bestemte udladninger af energi. Gennem stålstormen er vi kommet, styrkede til at navigere i den nye verden med vores hærdede viljer. Her i krigen blev jeg klar over at det ikke så meget er det man kæmper for, men selve kampen der er vigtig; at kæmpe er det der skaber os og stålsætter os. Disse mænd er den nye race, stormpioneren, Centraleuropas elite – intelligente, stærke og fyldt af viljen. Det der i krigen viste sig for os som et syn, vil i morgen være den akse om hvilket livet drejer sig, hurtigere og hurtigere.

Hvor ellers end ved fronten kan man opleve alle disse sønner af borgerskabet rejse sig og kaste kedsomhedens lænker af sig. Her, imod materielslagets knusende kraft, fik vi lov at vise vores styrke. Hvor mange gange har jeg ikke under de kraftigste ildstorme set på mine kammerater, og tænkt at disse karle kunne man kæmpe med. At de højst sandsynligt ville blive kværnet i jorden af usynlige kæmpers næver, men aldrig ville blive besejret. Det er i sådanne bombardementer at menneskets ånd triumferer over de største opvisninger af materiel kraft. Den skrøbelige krop styrket af viljen kan stå igennem den mest frygtelige afstraffelse.

Denne krig var ikke kun en krig mellem nationer, den var to epokers livtag. Derfor er der både sejrherrer og besejrede i Tyskland. Sejrherrer er de, der er gået igennem ilden, de der har den yderste fares mærke på sig, kun de vil kunne stå imod i en tid hvor fare, ikke sikkerhed, bestemmer livets orden. Sikkerhed, rationalitet og fornuft truede før krigen med at kvæle min generation, os sønner af borgerskabet, af embedstanden, af købmænd og professorer, af småfabrikanter og pugere.
Krigen gav mulighed for at komme ud af de mørke habitter, ud af klunkestuerne, og gav os muligheden for at vinde et nyt, mere autentisk liv – eller gå under i forsøget.”

Unter Beschuss

”Det var op til det store angreb. Vi lå klar i ingenmandsland. Vores artilleri lod alt hvad de havde falde over de britiske linier. Det var snart dag og i det første dagslys ville vi storme frem, vi ville igen springe hvor frivillige behøvedes. Overalt lyste natten op af glimt fra eksplosionerne og fra grønne og røde lysraketter der signalerede til artilleriet bagude. I lyset kunne man se de kæmpe kaskader af jord der blev kastet højt til vejrs ved eksplosionerne, og som bagtæppe hængte der en tæt røg der favedes som ild af eksplosionerne og lysraketterne. Kompagniet lå fordelt i to kæmpemæssige granatkratere, godt beskyttet mod fjendens kugler.

Med ét begyndte fjendens artilleri at svare igen. Svært skyts, tredivecentimetere. Først faldt de med lange intervaller, derefter hurtigere og hurtigere. De faldt med gevaldige drøn, efterfulgt af en hvislen fra granatsplinter og nedfaldende jord. I lyset så jeg flere faldne fra de andre kompagnier. De lå som om de sov og jeg vidste at de havde været i god form, da træfferen var kommet. En stærkere prøve findes ikke.

Vi var forbundet igennem erkendelse, arbejde og blod –hvordan kunne vi føle stærkere bånd?

Rundt om mig var prægtige karle. Nogle tavse og rolige, andre overlegne, arrogante som om de hånligt fejede gruen og døden bort – i dem boede den samme mandige kraft. Vi behøvede ikke længere ord for at forstå!

Pludselig hørtes en dyb brummen der ikke ændrede tone, men kun intensitet. En af folkene skreg: 'den kommer herover!'"

Englændernes angreb

"Bombardementet rykkede videre til vore linier længere bagude og alle greb efter deres rifler og håndgranater og gav sig til at storme op af beskyttelsesrummet. Da jeg selv nåede op var skydetrinnet allerede bemandet. En lang række af grå stålhjelme, de stirrende med ørneblik ud over et diset brunt kraterlandskab. Side om side, bajonet ved bajonet. Køligt og afventende stod de. Ved siden af mig var en maskingeværgruppe hastigt, men med afmålte mekaniske bevægelser, ved at stille vores maskingevær op.

Den unge Detering kom løbende med en sæk håndgranater og et vildt blik. Det var som fandt han komfort i den ro han kunne mærke hos os gamle frontsvin og han fik hurtigt hold på sig selv. Vi var knap kommet på plads før vi tydeligt hørte fløjterne og ud af intetheden voksede række på række af brune skikkelser der først kluntet kravlede over skyttegravskanten og så samlede sig op og begyndte at løbe. Overalt omkring mig begyndte folk at skyde og maskingeværet ved siden af mig åbnede op. Jeg skød så hurtigt jeg kunne. Til at starte med var det svære skud, men de brune rækker kom nærmere og nærmere og jeg ramte nærmest med hvert eneste skud. Bag mig stod Detering og ladede rifler så hurtigt han kunne, og rakte dem til folkene på skydetrinnet som gav ham deres tomme våben. Afmålte kommandoråb hørtes gennem kampens larm. Alting foregik instinktivt, skyd og lad, skyd og lad.

Omkring mig stod stolte tyske knægte, flere af dem var ikke mere end sytten-atten år men her voksede de til helte. Med kølig intelligens aflæste de angrebet, med instinktet og raseriet skød de igen. Her var de alt hvad de kunne være: soldater, krigere, titaner! Det er først i kampen man mærker livet! Alle sanser er vidåbne, og man handler uden forsinkende indgriben fra tanker eller frygt. I kampen trådte vi tilbage i rovdyr-samvittighedens uskyld, som jublende uhyrer, fri for enhver social tvang, med hovedet højt, rede til at dø med stolthed!

Fjenden var nu tæt på. Westheim og Döner begynde at arbejde med håndgranaterne. Döner rakte de afsikrede skafthåndgranater til Westheim der kastede dem så hurtigt efter hinanden han kunne. De engelske rækker begyndte at vakle, og svaje og det virkede som om angrebet var ved at knække, da en riffelgranat slog ned midt i maskingeværstillingen ved siden af mig. Fem kroppe lå og vred sig med blod overalt; skytten lå stille med ansigtet flået op som af tusind syle. Döner havde fået armen flået op

og Westheim måtte selv afsikre sine granater. Englænderne benyttede den korte pause til at få sat et let Lewis maskingevær op i et granathul små halvfjerds meter væk og nu var det os der kom under ild. Flere af folkene ved siden af mig blev ramt og det var svært at besvare ilden effektivt uden selv at være et godt mål.

Englænderne, som var vores værdigste modstandere, var ikke sene til at samle op på deres angreb og snart var det klart at vi ikke kunne holde deres angreb tilbage. En stor kleppert af en tommy sprang ned i skyttegraven, nærmest oven på mig, og så på mig med et vildt blik. Han tøvede den brøkdel af et sekund for længe, der gjorde det muligt for mig at ramme ham med min feltspade. Jeg slog til alt hvad jeg kunne. Slaget ramte halsen ved skulderen og han segnede om uden et ord, stadig stirrende. Det er i sådanne situationer at den stærkeste ånd sejrer og krigens materielle karakter træder i baggrunden, her er det personlige møde med en

Om Siegfried Jünger i 1918

Siegfried Jünger er blevet forhærdet og stærkt fremmedgjort af krigen, men i stedet for at forfærdes over det krigen sætter ham i stand til, omfavner han denne nye identitet, og ser krigen og det den bringer frem som ”den nye vej”. Den bryder samfundet af i går ned, og styrker ungdommen til at opbygge en ny verden på deres styrkede vilje. Hærdet af stålstormen kommer den nye mand til det nye Europa.

Den materielle produktion adskiller krigen fra alle tidligere krige og på denne måde bliver krigen ikke et spørgsmål ridderlige idealer eller heltemod i traditionel forstand. Krigen er blevet et spørgsmål om produktion om materiel kraft og dette opbud af kraft repræsenterer sig i gigantiske bombardementer som, heltemod eller ej, tilfældigt rammer og tager liv. Krigens maskinelle kraft bliver på denne måde en naturkraft, en stålstorm der vilkårligt tager liv. Døden er derfor en tilstand som ikke kan undgås, den kommer altid til mennesket på den ene eller den anden måde. Der er derfor ikke grund til at bøje nakke for at søge at undgå det uundgåelige, men derimod grund til at se døden i øjnene. Igennem dette møde kan man mærke livet, livets gnist og få slebet sanserne. Mod vilkårligheden i dødens komme er der ikke andet at gøre en at blive fatalist.

Man kan ikke gøre andet end at bemestre sig selv i døden, at stirre frygten i øjnene og skræmme den tilbage i sin hule. Det væsentlige er derfor ikke *hvad* man kæmper for, men *hvordan* man kæmper. Måske, hvem ved, ofrer man sit liv for uvæsentlige gamle værdier, men ingen kan fratage en *sin* egen værdi. Ved at vise hvad man har i sig, kan man i sin død, have levet livet til sit fulde.

Konfrontationen med frygten giver Jünger en følelse af at leve, af at mærke blodet strømme i sine årer, en slags ekstrem bungee jump. I kampen smelter følelsen af uro væk, man bliver et med sine instinkter og med det ser man klart. Klarsynet kan kun opnås ved ikke at give efter for sin frygt og midlet er viljen.

Den materielle slagmark bliver det vildnis hvor i den nye mand færdes, hvor den nye mand med rovdyrets instinkter fødes og denne mand er maskinernes betvinger, det moderne menneske. Det menneske som er et med teknologien og som ikke frygter den. Som føler sig hjemme i det moderne samfunds uendelige acceleration; i stålets tempo.

Jünger er den af de seks der var længst ved fronten, med sin rang af Feldwebel (sergent) var han deres delingsfører.

ligeværdig modstander som de teutonske riddere skattede så højt. Her kommer den tyske soldats zähigkeit (ubøjelighed) til sin ret.

Snart kom der dog flere og flere fjender ned i vores skyttegrav og mod denne overmagt rakte hverken ånd eller håndgranater. Jeg samlede hvad der var af folk umiddelbart omkring mig- jeg husker at Warstadt og Detering var nær - og sammen trak vi os tilbage via forsyningsgraven mod anden skyttegravslinie. Vi kastede håndgranater i korte buer for at ramme vores forfølgende fjende der lurede bag bugtningerne i graven.

Skyttegravskamp på denne måde er en ærefuld duel på nerve, håndgranater og timing. Når man skal rykke frem kaster man sin granat om en bugtning i graven og løber efter. Er man for hurtig bliver man ramt af sin egen granat og er man for langsom kan overlevende fjender nå at ryste chokket af sig og stå klar med riflen.

Da vi nåedes vores anden linie havde folkene dér lavet en barrikade af sandsække beskyttet af et let maskingevær. Ivrige hænder hjalp os over barrikaden, mens maskingeværet holdt forfølgerne væk. Fjendens angreb så ud til at have mistet sin kraft og vores folk kom strømmende fra reserveskyttegraven bag os. Det var et spørgsmål om minutter før vi var klar til modangreb, for den tyske soldat er initiativrig og besjælet med en indre trang til erobring. I mig følte jeg denne særlige lyst til igen at krydse fronten, til at mærke farens velkendte intensitet."

Franz Müller:

”Jeg var vel omkring nitten år da jeg blev indkaldt. Jeg var lige ved at have afsluttet min læretid i Lützhöff's Købmandsgård, og Hr. Lützhöff var meget rørt over at skulle sende mig afsted for at tjene mit land. Flere gange ønskede han mig tillykke med denne enestående chance for at tjene nationen, og han forsikrede mig om at der nok skulle være en stilling til mig i hans forretning når jeg vendte hjem. Ti af sine bedste cigarer gav han mig; "Og se så at få besejret de køtere, der er faldet vor nation så fejt i ryggen." Klappet på skulderen var faderligt, og hele stemningen omkring min afrejse til fronten var en af stolt lykke. Min mor pakkede mig ekstra sokker før afrejsen til rekrutlejren, og med mine forældres ord om forsigtighed og fædrelandet i tankerne, begav jeg mig ned mod toget. Først skulle jeg dog lige forbi købmandens lager og sige farvel til Fritz, der var ulykkelig over at hans dårlige hørelse forhindrede ham i at trække i uniformen, men som havde lovet mig at gemme en stor pose æbler til side, som jeg kunne tage med mig i toget. Allerede da jeg gik ud af porten og ned mod stationen, vidste jeg, at jeg ville komme til at savne hans selskab og vores aftenlige kortspil. Men jeg vidste også at han ikke ville glemme at han havde lovet at sende pakker ud til mig når jeg kom ud til vestfronten.

Pakkerne kom, med ost og til tider også en enkelt pølse. Altid var der et lille brev med, med et ønske om at jeg skulle skyde en franskmand for ham. Selvom hans begejstring for krigen syntes mig mere og mere fjern jo mere jeg så omkring mig, var det venskab som hans der viste sig at være det vigtigste blandt os unge mænd under ved fronten. Men Fritz' kommentarer blev mig mere og mere fjerne, og til sidst holdt jeg op med at læse hans breve.”

Om Müller i 1918:

Müller er den praktiske overlever, og hvis det eksisterer indenfor gåafstand kan han skaffe det. Ofte har han skaffet gåsesteg eller blot ekstra brød, når forsyningerne ellers har været små. Hvordan han gør det er hans egen lille hemmelighed. Han lever i nuet, og er derfor et batteri af energi der med sit positive syn kan lade de andre op. Han viser dem stjernerne der titter frem mellem de faldende granater og viser dem det smukke der stadig er. Men ind imellem bryder hans sorg over det der kunne have været for dem alle, hvis der ikke var krigen, igennem, og han falder i melankoli. I disse stunder ser alt håbløst og nytteløst ud for Müller, men han genvinder altid sit humør igen; specielt hvis andre er mismodige strammer han sig an for at finde noget godt midt i dette helvedes pløre af blod og jord.

Kammeratskabet ved fronten er det der holder den unge Müller oppe. Samhørigheden er en af de smukkeste ting han kan se midt i al håbløsheden, og at opmuntre de andre i de hårde stunder er en opgave han har taget på sig. Det smukke i dette kammeratskab er det der åbner hans øjne for de få andre smukke ting der modstår infernoet: fuglenes flugt over skyttegraven og hen mod træerne, solopgangene, lysraketterne mod nattehimlen og lignende.

Der Verlorene

"Da vores patrulje var sprunget i sikkerhed i skyttegraven, var det allerede gået op for os alle hvad der var sket. I tågen havde man taget fejl af dem og et engelsk snigangreb, og så var der blevet skudt. Vi havde alle været meget anspændte, og ventede nok alle at englænderne ville benytte sig af tågen. Jeg hørte bagefter at det var Stein der havde løsnet det første skud.

Et par timer efter at tågen lettede, kunne vi pludselig høre en såret ligge og klage sig et sted ude i ingenmandsland. Han må være vågnet fra en besvimelse, og nu lå han alene et sted derude. Hele dagen hørte vi ham kalde, på hjælp, på sine venner, på sin mor. Det var umuligt at bestemme hvorfra hans stemme lød; han må have ligget på maven med sin mund tæt ved jorden. Når de sårede lå sådan, var det næsten umuligt at bestemme hvor de lå. Han må have fået et slemt skud, et af disse slemme sår, som ikke er så alvorlige at de hurtigt svækker kroppen, så at man halvt bedøvet dåner hen, og heller ikke er så lette at man kan bære smerterne i håb om nogensinde at blive rask igen. En kvæstelse i bækkenpartiet, eller et skud i rygraden, noget der forhindrede ham i at røre sig, men som ikke hindrede ham i at skrige.

Natten igennem kunne vi høre ham, flere var ude for at prøve at finde ham, men i den månelyse nat var det en farlig beskæftigelse. Jünger var principielt imod ”Vi har haft faldne nok i dag, men hvis du tror du kan finde ham, så god fornøjelse" sagde han da jeg spurgte om vi måtte gå ud efter ham.. Det var vel også sandt nok, for hvis vi ikke kunne høre i hvilken retning han lå, ville det være håbløst og farligt at søge efter ham. Men det var forfærdeligt at høre hans ulykkelige skrig. Jeg vidste at han lå derude og kaldte på os, at han klyngede sig til et håb om at vi ville hjælpe ham. "Kammeraden...", lød hans stadig hæsere råb. Det var umuligt for mig at sove. Hen imod morgen hørte jeg flere gang navnet Elise - hans kone måske? Hvad kunne der ikke have været for ham hvis han ikke lå derude med sin sønderskudte krop? Hvad kunne der ikke have været for os alle, hvis ikke vi var blevet opslugt af den krig?

Hans grådfyldte stemme skar igennem mine ulykkelige tanker. Som vi sad der i sikkerhed, svigtede vi ham. "Kameraden...", rungede hans skrig. Vågen i mørket ønskede jeg desperat at besvare hans kald."

Patruljen

"Vi var der alle sammen. Os seks der nu sidder her, blev alle valgt ud til den aftens patrulje. Det var selvfølgelig Jünger der havde sørget for at det blev sådan, han var jo vores Feldwebel (sergent). Formålet var vist at vi skulle snige os nær de engelske stillinger, for at lytte til hvad de snakkede om, og måske tage en enkelt fange hvis det lod sig gøre. Vi pakkede vores våben om eftermiddagen - spader, håndgranater, rifler og et let maskingevær. Ti mand drog vi afsted sammen. I den sene eftermiddag sneg vi os frem gennem en krybegrav, der kun var en halv meter dyb så englænderne ikke kunne bruge den til at stormløbe os igennem, frem til en fremskudt stilling midt i ingenmandsland. Vi trykkede os helt ned på vores halvtomme maver, og kravlede på albuer og knæ, for ikke at blive opdaget. Igen i dag havde vores aftensmad primært været en tynd, næsten klar, 'gullasch', og det brød jeg skaffede om søndagen, var forlængst spist. Jeg skal gerne indrømme, at da vi lå ude i den fremskudte stilling og ventede på mørket, håbede jeg i mit stille sind at vi kunne komme nær nok

englænderne til, at vi kunne stjæle lidt af deres "corned beef". Langs hele fronten var den engelske bespisning berømt, og hver gang vi havde den mindste lejlighed til det, stjal vi så meget af deres mad vi kunne.

Som vi lå der, godt nede i den fremskudte stillings skyttegrav i eftermiddagssolens sidste stråler, var der en sært skovtursagtig stemning. Jünger fortalte som sædvanlig spøgefuldheder, og humlebier summede af og til forbi. Under himlen hang en lærke, og det var som havde alting glemt at også dette sted kunne rammes af granaterne. Detering virkede lidt beklemt, og jeg tror at det var hans første patrulje. Jeg kunne mærke at han var nervøs, men jeg tror at det beroligede ham at vi lå så mange sammen i skjul. Det fællesskab der var mellem os, var for min del altid en støtte og en kilde til ro.

Da det blev mørkt sneg vi os videre ud i ingenmandsland, i den måneløse nat. Westheim var forrest, og det beroligede mig at tænke på, at hvis vi skulle møde en engelsk patrulje herude, så ville det første de rendte ind i være den kære bondeknold Westheims store krop. Henover granathuller og størknet mudder sneg vi os, da månen pludselig brød igennem skydækket. Et kort sekund stod vi som fyrtårne i månelyset, og kastede os så lynsnart ned på maven. Der klyngede vi os længe tæt til jorden. Mens vi ventede på månelyset, lagde jeg mærke til at Detering skræmt stirrede på nogle døde engelske soldater der lå i mudderet i bunden af et granatkrater ved siden af os. Han var bange. Jeg husker at jeg rørte let ved hans ben foran mig, og hviskede noget til ham. Jeg ville gerne at Detering skulle vide at han ikke var alene. Jeg ved ikke om han hørte mine ord, men han slappede snart af, og da skyerne igen dækkede månen, sneg vi os videre.

Der lå en sønderskudt landsby ude i ingenmandsland, og den skulle vi passere igennem på vores vej mod fjenden. I det diffuse lys, tonede ruinernes hvidkalkede vægge frem i natten som det takkede brystværn i et eventyrs sikre borg. Vi sneg os ind mellem resterne af husene, og begyndte at bevæge os frem i en samlet gruppe. Det var svært at se noget i det svage lys og ruinernes skygge, men pludselig steg en lysraket tilvejrs. Som en lille sol hang den over os, og nat forvandledes til dag. I dens klare skær, ikke mere end fyrre meter fra os, stod en engelsk patrulje. En lille flok som vores egen, med tallerkenformede hjelme, stirrede på os. Vores geværer var rettet mod dem, og deres mod os - men ingenting skete. Fastfrosne stirrede vi på hinanden, jeg kunne se deres overraskede ansigter under hjelmene.

Så forsvandt rakettens lys, og vi var blændede af mørket."

Persongalleri (en til hver spiller)

Hr. Kramer

Kramer er en yngre journalist, som er ved at skrive en bog om en gruppe unge tyske soldater under krigen. I har indvilliget i at berette om jeres oplevelser, som i husker dem. Han har interviewet jer om tidligere begivenheder og er nu, efteråret 1939, nået til 1918.

David Stein

Jødisk skolelærer. Stein var en belæst mand, og var snigskytte i jeres kompagni under krigen. Han blev ofte fjern i blikket, og selv i de mest ekstreme situationer var det som om der var en dyb indre ro i ham.

Heinrich Detering

I husker Detering som en ranglet fædrelandskærlig knægt, med en masse nationale idealer som i ikke altid kunne tilslutte jer. En frygtsom men tapper dreng.

Franz Müller

Müller var den gode kammerat der holdt modet oppe. I tider med knaphed på alt kunne han skaffe de forunderligste ting; mad, cigarer, cognac osv. Fra bunden af skyttegrave kunne han stadig sukke over stjernerne.

Paul Warstadt

Under krigen var Paul den triste dreng der drømte om det liv han mistede da han tog til fronten. Han blev ofte melankolsk, men besad en stærk overlevelseskraft.

Siegfried Jünger

Jünger var jeres sergent under krigen. Han besad en form for fatalistisk overmod der til tider inspirerede til halsløst mod og andre gange var skræmmende. Han talte ofte om krigeren, og om krigen som en renselsesproces.

Albert Westheim

Stor sydtysk bonde med familie hjemme på sin gård. Kæmpede til tider som et vildt dyr, måske af frygt for ikke at komme hjem til kone og børn. Havde en stærk frygt for artilleribombardementer. En god kammerat med et simpelt syn på livet.

Generelt

De beskrevne scener er ikke et manuskript. De er tænkt som en hjælp, der giver et indtryk af hvordan den enkelte husker begivenheden, og hvordan hans ordvalg, fortællestil og syn på krigen er.

Alle var tilstede under de beskrevne begivenheder – så man er fri til at inddrage de andres personer i det man fortæller.

Selv om man ikke har nogen noter direkte til den begivenhed der fortælles om, skal man endelig ikke holde sig tilbage hvis man mener at ens egen person har noget at fortælle.

Brug elementer fra hinandens historier – nævnte tanker, følelser, personer og begivenheder er oplagte at følge op på.

Heinrich Detering	David Stein	Albert Westheim
Siegfried Jünger	Paul Warstadt	Franz Müller